

ХАРКІВ

В. Нефелін

Незамріяний, бурхливий і бадьорий,
що на герць покликав сотні літ,
ти й тепер стоїш, як острів серед моря,
острів — моноліт.

Ти бунтар. Між бруком, авто й димарями
де шукати чистих Навсікай?

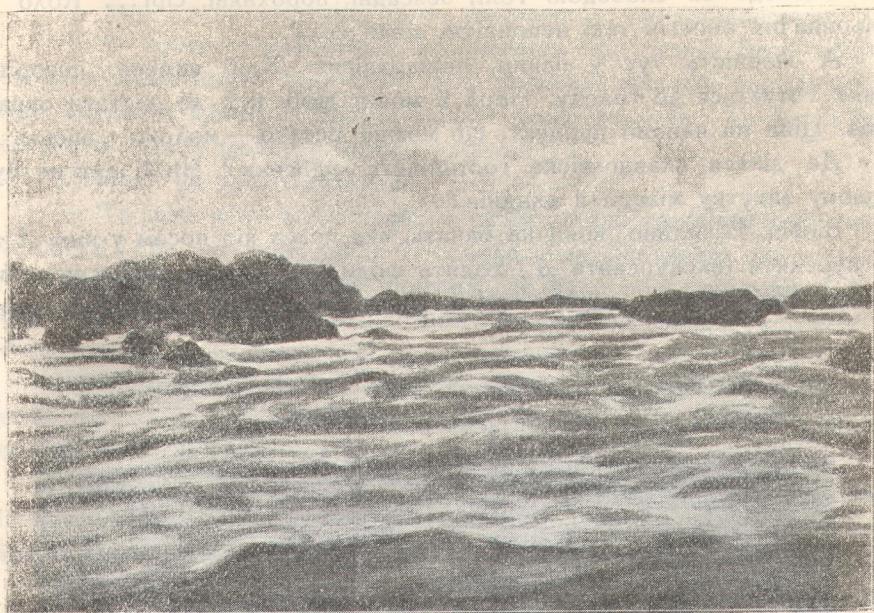
Не тобі казки й легенди порохняві,
подохнявий рай.

Хай летить з твоїх завулків може й сморід
на нові, прекрасні корпуси;
не була в житті ще ні одна з історій
без борні двох сил.

На заводи, сквери, вулиці, майдани
мускуляста простягалась рука;
це ж од них щоденно тихо ранить
серце музика!

Ах, пробачте! Міщанин сховався од гаму,
він не любить музики гудків!
Заховайся глибше. В домовину. Яму!
Час такий наспів...

Незамріяний, бурхливий і бадьорий,
що на грець покликав сотні літ,
ти й тепер стоїш, як острів серед моря,
острів — моноліт!

„Пекло“ Ненаситецького порога

ЛИСТИ ІЗ СТЕПОВОЇ УКРАЇНИ

Д. Гуменна

I

Ненаситець, 23/VII — 28 р.

Ти, Василю, вже, мабуть, розгнівалася, що не пишу нічого. Але в дорозі не пишеться. Та й взагалі листи пишуться тоді, коли порожніше стає. А коли повно жити, коли нахляють нові й нові враження,—тоді людини стає тільки на те, щоб дивуватися.

Від рання оце сижу над засудженим на небуття пишногорізним Ненаситцем. Природа потурбувала саме в цьому місці навергати скель та ще й так зручно, рівним виступом — плацом. Наче знала, що напередодні загину порога звідусіль будуть ходити сюди на прощання тисячі прочан.

Під стінами цього грандіозного Катеринино крісла (коло Дніпрельстану є ще одне крісло її — то ж не змішуй) і сижу я... Білопінні хвилі киплять, перевертаються й обмивають мої ноги. Заплющую очі. Яюсь морозно по душі од цього безутомного й грізного клекоту. Морозно, що це ж за три кроки од мене: здається, простягнула руку — і в цьому білому вулкані...

А сонце дитинно голубить, легіт лине з наївно-синього неба на мене. Як піду я звідціль?

Що це? Зверху падає лущиння з яйця й шкуринка обгризеного хліба. А, це екскурсанти кидають із „крісла“ свої переїди. Люди?

Так, люди... На світі є ще крім простору, скель, чайок білокрилих, крім цього грізного клекоту - кипіння, є ще люди.

Слобода за слободою голі, безсадні, порохняві, сірі... Коло цих мальовничих берегів такі непривітні зовні села...

А людність тут у паніці, невідрадісна. Хліб вимерз, погорів... Усяке готується до голоду. Нема й мови, щоб тут де дістати окраєць хліба. Ціни на єдиний продукт, що можна дістати — молоко — міські.

Де ділася славнозвісна гостинність сільська? Чи її тут не було, у цьому закутку мізерії й злиднів?..

Віриш, Василю, вони не бачать, яка краса під носом у них. „І чого оті курсанти (екскурсанти Д.) ходять сюди?“ — казала допіру молодиця, що прийшла збирати хмизу. — „Я би цього Ненаситця й повік не хтіла би

Кодацький поріг

бачити. Як розшумляться оці пороги, як осточортіють, то не знаєш, куди пішов би, аби не чути“...

Зрозуміло, що вони дивляться на екскурсії, як на витівки лежнів і як можуть, живляться з них.

Дичавина тут страшенна. Над Кодацьким порогом стоїть на горі, на руїнах Кодацької польської фортеці, пам'ятник з написом:

На этомъ мѣстѣ гетманъ Богданъ Хмельницкій съ войскомъ запорожскимъ взяли приступомъ польскую крѣпость Кодакъ 23 апрѣля 1648 года.

Вали вже ледве помітні. На одному приступнішому боці вже засаджено город і хата будується.

Запитала я в молодиці, що ночувала в неї:

— Що це в вас за пам'ятник стоїть?

— А хто його знає! Це, кажуть, якийсь там пан похований, чи що!..

Подібну відповідь почула я й з других уст у цих самих Старих Кайдаках.

А про колективізацію таке уявлення у придніпровських людей: — Є чутка, — скаржиться молодичка, — що тепер буде обший тік і з поля звозитимуть туди хліб. Тоді обчеська машина помолотить і будуть видавати хунтами. Ніколи в світі цього не буде! Та нехай воно на пні стоїть, ніж я мала на когось робити!..

„Чутка“ ця дуже поширена.

— Та щоб я не мала права в своїм городі викопати собі картоплі на обід?! Ти не знав, як я її садила, — не знатимеш, як і викопаю!

Тут, на камені, якось не віриться, чи була революція, чи ні. І невже вона відбилася на селі тільки тими облігаціями, викачкою хліба, самообкладанням, прокльонами...

Я признаюся тобі, Василю, нічогосінько не розумію тепер... Не розбираю... Селянське господарство занепадає, руйнується... Яка кому користь від цього? А тут ще й привид голоду...

І невже це реально? — Найреальніше зараз — цей прибій хвиль до ніг моїх і ажурні пестоші сонця та леготу... А більш я нічого не хочу зараз знати...

II

Комуна „Авангард“ на Запоріжжі.
1/VIII — 28 р.

Ось я й серед степів. Хвилясті, кряжисті, лисі простори. Сонце ви-
кочується урочисто-байдуже — скалка олії на воді.

Страшно йти в них, у ці незнані простори. Залякана я голодом — а ну ж, доведеться од голоду тікати чим дуж!? У Запоріжжі хліб на картку дається. А тут ще згустила панічні фарби молодича на ст. Ново-Карлівці.

Було ще темно, як я вийшла з вагона. Чекаючи, заким розвидниться, я завела розмову з кругленькою молодичкою:

— Як тут у вас із хлібом?

— Та як?... Оце вчора баби хтіли бити председателя в нашому селі, так утік вікном.

— За що бити?

— Не дають без бомажки хліба в лавці... Так хоч бери, та з голоду здихай! — відповіла, неначе на мене сердилася.

— Якої бомажки? — допитуюся таки.

— Це дають у сільраді бомажку, хто нуждается хлібом. Без неї в ко-
операції хліба не получиш... А председатель не всім дає бомажку таку...

Після короткої, але ніякової мовчанки питаю:

— А комуна Авангард далеко звідси? — Питаю і острах, що докраю знеохочу відповідати свою розмовницю.

— Отут вона за кряжем, наші люди туди їздять хліб молотити, бо там дешевше й краще чи що... — довірливіше відповідає молодича на моє велике дивування. — Це близенько, верстов чотирі звідси. Так будете йти просто по лінії, а тоді звернете праворуч попід мостом, — вже

й зовсім розохотилася молодиця. — Наші дівчата та хлопці частенько ходять туди на кіно, на виставу...

Дивно! Слово „комуна“ не залякало молодиці. Здається, ніби навпаки...

Йду. Кукурудза, кукурудза без краю. Десь на крайнебі виростає густий, гігантський ліс. Це хвилястий степ обманює. Зовсім це не гігантський ліс, а та сама кукурудза на макортні.

Вранішню тишу прориває оклик. Десь зовсім близько, але нігде а ні душечки...

Де ж тут та комуна? Добрі мені чотирі верстви!...

І якось несподівано виросла слобода. Далеко видно червоні ворота в клунях. Як ближче підійти, то це половина хатньої стіни помащена в жарко-червону глину. Нащо це? — Десь то на знак, що там комора, а не хата. Ні, це, мабуть, не комуна.

Але он, убік од слободи, в долині радіо-шпиль прип'ятий до землі дротами. Червоні, заводські ніби, будівлі... Ще ближче — посадка по обидва боки шляху. Ну, це, мабуть, і є комуна.

В комуні зустріли мене ні здивовано, ні радо, ні вороже. Хто здивався, проходив повз мене, так, наче я давно відома тут особа.

— Голови зараз нема. А замісник он! Середа, а йди сюди! — гукнула комунарка, стрижена майже по-чоловічому і в одягові не селянському. — Ось до тебе... — Та й побігла кудись.

— Подивитися на комуну? Піду пошукаю помешканця для вас... — заклопотано відповів замісник. — В нас, бачите, тіснота...

Коли я вже поставила свого баула на долівку у кімнаті, куди провів мене товариш Середа, то він зацікавився:

— А хто ви така будете?

— Я екскурсантка.

Цього було для нього досить.

Аж потім, як мені розповіли, що до комуни ціле літо ходили екскурсанти часто по 500 чоловіка на день, — школи, інші колгоспи, робітники, поодинокі туристи, Л. Троцький, Ф. Гладков, В. Чубар, редактор „Крестьянського журналу“ т. Поліфьоров і т. д., — тоді я зрозуміла причину такого ділового й невитріщюого ставлення до мене. Звикли.

Я тимчасом широко розплющую очі, роззираюся на всі боки. Комуна!.. Не „загірня комуна“ Хвильового, а реальна, жива комуна. Коли б хоч чого не недобачити, коли б хоч роздивитися, у що втілилося це таємне, віками манливе слово, ця страшна „комунія“.

Передо мною комунарка, так само коротко, як я вже бачила одну, стрижена, так само без слідів селянського в одягові. Я її жарко засипаю питаннями, хоч у голові в мене важким камінням обертаються думки після безсонної ночі.

— Як у вас тут, не бояться голоду? — („Кому що, — а курці просо“).

— Ні, ми й не знаємо нічого, — гостинно усміхається комунарка. — Хліба в нас удосталь, і на майбутнє не журимося... Як підеш на село, то там аж страшно чогось стає...

„Як підеш на село“!.. Як звучить! Підеш у другу країну. Оця „іншекрайність“ зразу вразила мене. І дедалі це почуття тільки росте в мене.

Якийсь особливий дух, атмосфера, відмінна від селянської, та й від міської, оточує мене, відколи перебуваю в комуні.

Вона й стоїть якось особняком від слободи, молодим парком і червоними цегляними корпусами — ніби заводськими — уперед. У цих корпусах купчиться млин, олійня, машиновий відділ, столярно-механічні майстерні, реманентний склад, лазня і... клуб. Одалік — цегельня. Вглиб, у придолику, оточений аби-якими садочками стилю колишнього хазяїна садиби, куркуля Цибульки — чотирикутник житлових приміщень із виходом усередину цього чотирикутника. Тут і канцелярія — мозок комуні, і дитбудинок, і ясла, і школа, і бібліотека і кооператив. Вимощені червоною цеглою доріжки поєднують ці помешкання, вони ж виводять за межі чотирикутника до стаєнь, коровника, свинарника то-що. Якась планомірність і внутрішній задум чуться у всьому розташуванні.

Вбік од цього чотирикутника — цегляна доріжка до столової. Туди й пішли ми, — я та моя перша знайома комунарка.

На моє питання, чому вона не на роботі, комунарка пояснила мені, що вона сьогодні виходна. Виходна? Як у якійсь установі, чи на заводі? Так, так, у них заведено профспільчанські порядки. Кожне має свою спеціальність. Вона куховарка, чергує через день сутки; є доярки, свинарки, няньки, модистка то-що. Чоловіки, ті навіть більше вже спеціалізувалися.

Столовка здалася мені тісна й повна мух. Одначе, стоять окремі столики, на столиках у держачках стремить меню, поміж столиками ходять столівниці й usługують одвідувачам.

— Вам що? — якось суворо й гостро запитала мене столівниця Паша. Вона працює тимчасово літом, а зимою збирається вчитися далі (а закінчила вона партшколу).

Кожен одвідувач, замовляючи собі щось, зараз таки платив готівкою, а столівниця цю готівку кидала в скриньку привішену на стіні. Готівка? Так, так, Василю, в комуні існують гроші; свої, саморобні гроші — талончики жовтенькі, синенькі, червоненькі, біленькі з написами: „Комуна Авангард“, „1 коп.“, „3 коп.“, „5 коп.“, „10 коп.“.

Кожен комунар одержує їх що-місяця за свою роботу. За ці гроші він харчується, платить ними за помешкання та освітлення комуні, купує, що йому треба, в кооперативі. Все це обходиться комунарові дешево: харчі столовка продає за собівартість, кооператив не вибирає патента, — отже дешевше продає відсотків на 7—8. А коли комунарові потрібні справжні гроші, то він бере їх у канцелярії. Комуні це так краще, бо вона тимчасом грішми орудує.

Коли мені це все розповіла моя розмовниця, то я не подивувала, що мала оплата праці. Комунар на вільній роботі одержує 18 карб.,

а найвища ставка 37 карб. Це голові. Для завідувача окремою галуззю — 27 карб., Спеціаліст — 24 карб. Крім того кожен комунар може виробити більш, як захоче.

— Скільки ж ви проїдаєте в столовій?

— Жінки економлять, — сміється моя бесідниця. — Проїдають 7—8 крб. А чоловіки 10—15 крб. у місяць.

У столовій сиділо кілька пізніх одвідувачів. Машиніст од дизеля — змінився з роботи, дві стареньких бабки у селянському одязі. Вони мені здалися таким контрастом усьому, що перед очима! Ніби атавізм, ніби наївні очі минулої епохи зирнули у сьогодні.

— А яка спеціальність цих старих жінок? — питаю я в своєї бесідниці.

— Жодна. Це наші утриманки. Ми їм платимо по 12 карб. на місяць, як і дітям шкільного віку... У нас же соціальне забезпечення. Правда, й вони можуть заробляти, як хочуть і як є по них робота.

Столова цікава як їжна пора, а тут їх аж чотири: сніданок, обід, полудень і вечеря. Скликає дзвін. (Бач, як змінилися функції дзвона! А таки не вивівся з ужитку!).

Сходяться, сходяться, все компаніями. Дивишся за столами, де тут „сім'я вечерея коло хати“? Де батько, мати, син, невістка, дівка, „маленькі діти коло їх“? Де велика миска посеред столу і де ті ложки дерев'яні, що возять страву до рота, лишаючи за собою дорогу на столі?

Он сидить підліток - хлопчак за столиком із своїми однолітками і з видумасами обідає. Он і мати його серед жіноцтва, зовсім у другому кутку, вибирає щоб їй таке взяти: чи суп, чи борщ? Он і батько сидить із своєю верствою і за дебатами, кого і як поставити на полевода, забув, що він їсть...

Так, це сім'я, але яка численна, яка надзвичайна, складно-переливчаста сім'я! Харчі в столовій звичайні. Не мудрі, але тривні й пользовиті. Та на ось тобі меню обіду:

Борщ 6 коп.

Суп 6 коп.

М'ясо 10 коп.

Кисляк 3 коп.

Молока шклянка 3 коп.

Але порції такі великі, що береш звичайно половину. За 10—15 коп. і пообідаєш. А хліба — повні тарілі стоять. Їж, скільки забагнешся!

Комуна у всьому дбає наслідувати міський побут. Хоч не пишна, але стоїть на приході рукомийниця та бляшанка з водою й кварта коло неї.

Трохи згодом пішла я бродити по численних розгалуженнях комуни. Хати, де живуть, це щось перехідне між селянською хатою та міською кімнатою. Великі корпуси з коридором посередині. Кімнати по обидва боки коридору, прикладом, як у готелі. В кімнатах долівка помазана жовтою глиною. Ліжка, стіл. Убрання дуже просте, примітивне. Нема в них

старосвітських селянських покрас (хіба що рушники та штучні квітки по стінах), нема й великого напластовання нового. Якось трохи незатишно. Проте сплять на чистих простиралах і ковдри є скрізь; на столі зубна щіточка й порошок, замість гасової лампи — електрика. Хоч манісінькі кімнатки вщерть навантажені комірниками — проте чистота. Секрет у тім, що до хати їжі не несуть. У столовці наїдайся, скільки хоч, і вона відкрита цілий день. Щоб прати, є спеціальна пральня, де завжди гаряча вода од дизеля. Діти, такі, що сміять, у дитбудинку й яслях. От і нема чим смітити.

Ти знаєш, що я страх не люблю канцелярій усякого роду. То дозволь мені обминути про неї. Всі канцелярії на один лад сухі й казенні, нехай їм усячина! Не подбають люди обставити затишніше цього центрального нерва...

Майстерні?..

Ні, мені цікавіше машиновий відділ — серце комуни. Стоїть собі дві таємних звірини - дизелі, ритмічно й упевнено стугонять день - у - день, ніч - у - ніч, гонять живучу кров по жилам комуни... Уяви, так же: чуть смеркне, вся комуна сяє електричними вогнями... Підеш у стайні — електрика й водогін — вода з крану зразу біжить у жолоби... Мало того, дизелі — безпосередня причина охайности комунарів — а вони охайні. Тільки кінчає роботу комунар — дивись іде до лазні митися... Дизель день і ніч постачає гарячу воду.

Ось голод насувається на округу — неврожай і в комуні, — а млин і олійня вивезуть... Буде хліб — дизель заробить...

Ні, вслухатися тільки, як упевнено стукотить ця машина! Відняти дизель і три чверти комунарського добробуту щезне...

— Як вам подобається наша комуна? — питає мене мій перший знайомець — комунар товариш Середя із таким слизьким блідоблакитним поглядом.

— Ось я багато дечого не розумію, — признаюся йому. — Коли проходиш селами, то жах бере, як воно нидіє з паніки й голоду. А в вас і не помітно, так, ніби ви в другій країні, на іншій планеті... Хіба ви сидите не на тій самій землі, не на тому самому ґрунті?

— Бачте, в нас зовсім інша система господарства, — злегка усміхнувся мій бесідник. — Ми вже давно зрозуміли, що на однім рільництві далеко не заїдеш. Тим то ви в нас побачите різні галузі господарства включно до фабрично - заводських галузів. Ось наші майстерні виробляють, у нас таки удосконалені, букарі. Ці букарі мають великий попит. Зараз ми маємо замовлення з Запоріжжя на 200 штук. Все наокоузне селянство возить до нас молоти й олію бити. Ми складаємо й ремонтуємо сільсько-господарські машини. Тепер скотарство: маємо 45 коней, ось у неділю виводимо у Оріхів на продаж 10 коней. Маємо 30 корів — гадаємо молочарню розгорнути. Минулого року заробили три тисячі на свинях; тепер їх у нас 150 штук, а на той рік розгорнемо 600 штук. Взагалі ми хочемо перейти на скотарство; рільництво буде в нас допоміжна галузь. Є в нас і пасіка, правда, невеличка — 60 вуликів. Розводимо 12 десятин саду...

Товариш Середа говорив без хвальковатих ноток у голосі, байдужим рівним ритмом і од цього мене ще глибше вразила та широка картина, яку він розгорнув передо мною.

— І ось тепер у нас пропало 100 десятин пшениці; але ми не журимося. Звичайно, ми припинили свій ріст од цього, але й не падаємо, як селянські господарства,— провадив далі мій розмовник.

— Ми розвиваємося планово, а не стихійно, ось у чому секрет.

— А як же це так, що в вас вистарчило хліба до нового, а от у селі тепер багато без хліба сидить?

Цього неначе й треба було моему розмовникові.

— Знову ж таки в нас план. Ми точно вираховували, скільки нам потрібно хліба на рік і лишок віддали державі. Ми не ховалися з хлібом, як ховалися куркулі—от у нас нічого було брати. У селян інше. Дідько його знає, скільки в нього хліба, як ти врахуєш? Тим то довелося уживати таких заходів, як викачка то-що.

— Але скільки ненормальностей вийшло од цього!—перебиваю його.—Скільки перекручувань...

— Звичайно, од цього вийшло багато ненормальностей—провадить Середа далі,—і в кінцевому постраждали бідняки, бо куркуль і тепер на хліб не бідуює. Але знову ж таки цьому виною те, що селянське господарство не піддається жодному обрахунку, що воно розвивається стихійно...

Знову селянська правда блідне, випарюється, умирає... Встає мо-лода, одважна правда.

„Гуртове—чортове“—пригадалася мені сучасна приказка.

От тобі й „чортове“!..

В комуні порожнеча. Більшість комунарів на хуторі, кінчають мо-лотити.

В низині стоїть страшенна спека. Попід хатами у садках сидять бабки й ведуть нескінченні розмови.

Це жива хроніка комуні. Їх уваги не мине жодна подія в комуні. Хто з ким де погиркався, хто захворів, хто з ким де гуляє, хто розлу-чився з ким, усе, все йде під їх досужі жорна.

— Ну, як по-вашому, чи гарно це, коли чоловік із жінкою живе, живе, а тоді розходиться?—з місця вскач приступила до мене з роз-мовою стара, але із слідами давньої краси жінка, як я сіла в їхньому колі.

— А я знаю?—вичікую я.—Це як коли...

— Байдуже!—озивається баба Шерстючка, мати чотирьох кому-нарів.—То колись було й стидно й негарно й гріх... Колись було стидно, як дівка приведе дитину... А тепер—байдуже!..

— Байдуже, та не байдуже!—третя жінка, мовчазна, каже.—Он добре мені дивитися, як він під боком із другою живе? І перед дітьми стидно, і так...—раптово замовкла вона.

— Ну ось я вже стара, й діти в мене великі вже,—допоминається із своєю образою перша баба. Мені було тоді 54 роки й дідові моему

так само. А бабі Базалючці 50; на чотири роки молодша. Як прийшли ми в комуну, то він давай зо мною розходитися... Та ще й не так аби як! Подає він заяву до ради:

„Розведіть мене з моєю бабою, а зведіть із бабою Базалючкою“.

А вона й собі подає заяву:

„Розведіть мене з дідом Базалюком, а зведіть із дідом Лозицьким“.

Ну, й куди воно, й до чого? Всі в комуні сміються! На раді сміються! Так для сміху питають: „Що будемо розлучати?“

— Розлучати! Розлучати! — регочуться усі збори.

Ну, й розлучили. А тоді він пожив з нею два місяці та й помер. Оце то так! Захтів перед смертю попробувати другої жінки...

Баба розповідала якось гірко всю цю історію.

— Ось та Базалючка, — зловтішно показала вона мені бабу, теж утриманку комуні.

— А як вона?

— Мабуть соромно, та не признається...

— Що ж, і тепер подають заяву хто з ким розходить? — викликаю я на розмову своїх бесідниць.

— Ні, не подають... Та й тоді не подавали... Це тільки ці так...

— Ну, а тепер є багато таких, що міняють чоловіків та жінок?

— Буває, — неохоче відповів хтось із кола.

Розмова завмерла.

— Бабо Шерстючко, он ваш Енгельсок біжить до вас!

— А що це, діти вже повставали? Ще ж неначе рано?

З дитбудинку висипала дівтора. Всі в трусиках, всі на прочуд чистенькі, здорові, опедакувати. Це вони одбули нелюбий їм післяобідній сон і тепер кожному воля гуляти.

Енгельсок виліз бабі на руки й став центром загальної уваги.

— Як, як ви на нього кажете? — перепитала я.

— Енгельсок! А то ще є в нас Марсик, Зорина, Воля, Марсина... Я спочатку не вміла вимовити „Енгельс“. Так дівчата вчать мене: „Кажіть, бабо, Енгельсок, Енгельсок!“

— Ну, Енгельсок, розкажи, як ти ходив на екскурсію до паперової фабрики!..

Цьому екскурсантові ледве чи є три роки.

— А хіба матері не бояться в ясла дітей давати? — питаю я, дивуючися, які хороші діти в комуні.

— Спочатку не хтіли, а потім кожна коли б скоріше в ясла, коли б клопоту збутися.

— А не скучають?

— Чого там? — дивується баба. — Після роботи, як захтіла, взяла, побавилася... Вони ж у нас усі перед очима. Ото тільки, що під доглядом та в чистоті!.. Е-е-ге... Нашим матерям тільки подай ясла!..

До мене підбігло ззаду опедакувате дівча років 4—5 з лукавими великими чорними очима й бух мені на коліна! Ще й руками за шию вчепилося.

Я, признатися, здивувалася з такої передчасної довірливості.

— Як ти звешся? — питає, не я її, а вона мене.

Я сказала.

— А мене Уля! А в тебе є діти? А ти в нас жити будеш?

Еге, це дитятко цілу анкету примусить заповнити!

— Хто ж тобі дав м'яча? — питаю вже я її.

— Кость!

— А хто ж він такий?

— Мій Кость!

— А тато в тебе є?

— Нема!

— А хто твоя мама?

— Всі!

— А кого ти найбільш любиш?

— Мелашку!

— А чого?

— Бо вона мені їсти дає!..

Цей діалог цікавий ще й тим, що Кость та Мелашка — це батьки Уліні. Їх історію розповів Ф. Гладков у своїй книжці „Комуна Авангард“. Я, признатися тобі, читаючи її ще до своїх одвідин комуни подумала, що Гладков схильний скрізь бачити Дашу й Глеба.

Проте все було так.

Як пішов Кость у Червону армію, то Мелашка зійшлася з другим. Прийшов Кость, бачить таке діло — мовчки й гордо дав місце своєму замісникові, а сам парубкує.

Ця історія ще й досі відгомонується в баб'ячому колі. Докладно розповіли її й мені, показали й усіх героїв її.

Взагалі всі дуже добродушно ставляться до розходин і сходин і охоче про це говорять.

— Не розпитав Гладков мене! Я б розказала, як воно все було!.. — сміється котрась.

В цей час у подвір'ї склався тріск і крик. Двоє житців дитбудинку спромоглися зрушити воза на подвір'ї і віз, покотившись, поламав тинок, що загорожував квітничок посеред двору.

Одне дитинча миттю десь зникло. А друге стало ні в сих, ні в тих... Тікати пізно, бо побачили з вікна канцелярії...

— А ти нащо зламав?! Ловіть! Ловіть його! Складати з комуни будемо! — кричить хтось із вікна.

Як не вдариться в плач, що прошпетився, як не кинеться тікати, щоб не „складати“ з комуни!

— Невже це в вас найстрашніша кара — виключити з комуни? — сміючись разом зі всіма свідками цієї сцени, питаю я.

— А, це найстрашніше!

— Чого, оце недавно оштрахували няньок по п'ять карбованців, за те, що дітей били. Одна каже — „не я била“ й друга каже „не я“... То їх узяти та обох... — веселий настрій опанував усіх і всі почали ще дужче реготатися.

Тимчасом Уля мені розповіла, що вона живе „там“, і рукою показала. Взяла мене за руку й ми пішли „туди“.

Це чистенькі кімнати з дитячими ліжками. Чистота й порядок б'є в очі. У великій кімнаті, де пахла свіжо вимита підлога, стояли круглі низенькі столи й стільчики. Діди Ленін та Шевченко дивляться із стін. На підлозі вовтузяться немовлята. На нас не дуже зважають, кричать, няньки їх утихомирюють... Як непомітно увійшли ми, так непомітно й вийшли...

Дітям є окрема кухня, окремі харчі, окрема пральня, окремі убиральниці...

Добро отим комунарським дітям, Василю!

Над вечір у суботу поприїздили комунари з хутора і враз комуна зарясніла людьми. Зарябіли труси, мускулясті руки, голі ноги, картаті міські кепки; дівчата й жінки всі до єдиної стрижені. До речі, я довідалася про секрет їх оригінальної зачіски. Я думала, що це смак такий, а це — перукар комунарський інакше не вміє.

Від них усіх віє чимось специфічним. Печать селянства вони вже втратили, хоч уся комуна — виходьки з села; але нема тої міської розвязности, хлюстоватости в поведінці.

Спортсм захоплюються; зразу ж, як приїхали, чи спочивали, чи ні, посипали на спортмайдан.

Я за ними.

В атмосфері південно-українського синього-пресинього неба жовтою міддю вилискує світлодакий сторож нічний — місяць.

Гойно розкинувся степ повище комуни. Яюсь композиційно виглядає комуна в низині. Посередині заводський корпус, по боках два сліпучих ліхтарі серед молоді зелени. Над усім панує радіо-шпиль.

Тут у степу, просторий спортмайдан здається мініатюрний, гігантські кільця, гойдалка, не що, як сірнички позатикувані дитячою рукою в серце велетенської паляниці.

А комунари в трусах, у червоних, далековидних, мальовничих на степовому вечірньому тлі, майках — лялечки, казкові гноми, маріонетки, що скачуть круг химеристих перелетів футболу. Хто повірить, що оці рухливі напружені фігури, такі загублені серед неозорного простору, творче міняють обличчя степової України?

Ніби назустріч моїм думкам київський робфаківець Степан Шерстюк широким рухом руки обводить усі околиці на крайнебі.

— Оці всі села, що ви бачите, всі будуть комуни. Оцей хутір — наш сусіда — вже давно готовий перетворитися на комуно; ми його цілком приєднаємо до себе, коли б тільки розстроїтися... Та тут кожен селянин вже звик до думки, що рано, чи пізно, а доведеться йому колективізуватися...

Він з неприхованою любов'ю дивиться на комуно внизу і видно йому так і проситься сказатися та грандіозна картина село-міста, що вимріяна в кожного з них.

— Ви дивіться, який несприятливий рік, а ми будуємося. Бачили ви, свинарник будується? Він буде кращий за хати, де ми живемо, буде устаткований за останнім словом техніки. Отут на горі стоятиме школа; вже цієї осені починаємо будувати. Тут буде семилітка й сільсько-господарська профшкола з ухилом колективізації. Єдина школа на Україні такого типу. Вона матиме крайове значіння. Клуб отой наш нікуди не годиться. Ні кімнат, ні читальні нема; а ще як наб'ється зимою селян, то нікуди повернутися. Ми зробимо такий клуб, що буде обслуговувати цілу околицю.

Він помовчав.

— Замість отих халупок, де ми живемо, збудуємо трьохповерховий будинок американського стилю. А столовка хіба така буде?! Та ми все знесемо, що тут тепер є, бо нам скрізь тісно! Тут буде зовсім інший план!.. Обсадимося парком, овочевий сад через кілька років виросте... Залізницю підведемо під саму комуну... Приїздіть до нас через десять років,— нагадав він, що я стою поруч нього,— ви не пізнаєте комуни Авангард!

У леті думок він замовк.

— А через тридцять—сорок років тут буде місто-комуна Авангард!—линула далі Степанова фантазія.

— А як подумаєш, що вже й тепер, і така, як є, комуна відіграє агітаційну роль своїм існуванням, то...

— Так, так, я думаю про це саме,—підхопила я.—Я не повірила Гладковській книжці про вас. Думаю: ану ж, поїду та побачу! І правда. Ви наче з політграмівської сторінки скочили...

— Та це ніхто не вірить, хто не бачить,—радісно усміхається він.—Як я почну розповідати там у Києві, кажуть—брешу. То я й замовкаю. Брешу?—Брешу. Приїдьте, подивіться!

Приємний нервовий морозець пробігає по мені й падає в теплінь степової ночі. А разом надзвичайно гарно й легко. Якесь вага спадає й спадає з душі. Прозоро...

В цій прозорості селянська правда блідне, випарюється, умирає...

Устає одважна, молода правда.

От тобі й „гуртове—чортове“!

Увечері по ясно освітленому подвір'ї гуртами блукають, стоять і сидять комунари. Де гітара, де співи, де грамофон голосить. Святочно нудний настрій вітає по комуні.

По-під хатами незмінно сидять хронікальні бабки. Серед них гість, Любов Марковна. Це говоруща, літня вже інтелігентка-вчителька типу народників 60—80 р. р. Вона любить красно говорити з закругленою співучою інтонацією. Вже кілька день гостює вона в комуні, де є багато її учнів.

— Ну, от у нас уже нема за що сваритися...—ніби провадить свою думку далі товариш Василь Шерстюк.—Ми маємо що їсти, у що вдягтися. Але чогось нудно! Чогось не хватає...

Любов Марковна стрепенулася:

— А знаєте, Васю, це дуже цікавий симптом! Якись причини цьому та є! Вам уже не хватає чогось, хочеться більшого...

— Як прийде неділя, то така довга, така нудна! За неділю більш утомишся, як за цілий тиждень роботи... Піти б у село? Ну, й що я там побачу? Як село до нас ходить на розвагу. От, вірите, Любов Марковно, як у нас яка лекція чи вистава, чи кіно,—повен клуб селян... Ми вже для них щось, ніби місто...

Він помовчав. Мовчала й Любов Марковна.

— Це б у місті, то я пройшов би по вулиці, то й то веселіше було б... Хоч би кіно вже скоріше було, або що...

— А знаєте, це те, про що ми з вами не раз розмовляли,—якось разом з Василем почала Любов Марковна.—Скільки ми працювали, скільки поклали найкращих сил, здоров'я для революції... А нас одсунули... Інтелігенції не довіряють, пришпилили їй огулом ганебного ярличка. А тепер: культурників у комуни треба. І їх нема. Свої ж не наросли...

— Ну й чого ти сіла напроти мене, Ганно? Я ж тебе вже цілий тиждень бачу перед собою!—узаявся Василь до неповинної молодиці, що сиділа проти його.—Чи ти думаєш, мені не надокучило на тебе дивитися! А ти й знов передо мною!

Цей гнівний Василь протест проти Ганниного злочину накликав сміху. У сміху й потонула розмова про культуру та культурників. Але то там, то там ця тема виринає, комунари признаються, що це тепер найболючіше питання в комуні.

На нудьгу скаржилася мені ще одна комунарка. Але то зовсім іншого гатунку нудьга.

Жіноцтво, як ти сама, Василю, знаєш, скрізь дріб'язковіше й з вужчими інтересами, ніж чоловіки. Хто з ким живе, якої матерії набрати, як би дешевше прожити,—далі цих інтересів пересічна жінка не йде. Не краще й у комуні. Як не сумно, але це так.

Тільки я тут здибалася ще одну, ще нижчого гатунку. Правда, тішу себе тим, що це випадковий елемент у комуні й не характеризує типа тутешньої комунарки.

Всі інтереси цієї людини зосереджені в царині жіночої частини людського тулубу. Уявляєш її собі: підтоптана, але з претензією на красу, із штучними кучерями, розраховано випущеними з під червоної хустинки, із солодкою манірною усмішкою, у підкреслено міщанському вбранні, із тлустими голими руками.

— Ви з города?—якось перейняла вона мене на подвір'ї.

— І я з города...—бігом похвалилася.

— І давно ви тут?—я питаю.

— Вже з год скоро буде...

— А як же ви тут опинилися?—питаю.

— Син мій тут кіно-механик. Я приїхала до нього в гості й понаравило мені...

— І гарно вам тут?

— Та нічого, звикаю; але мені тут так скучно! Ходімо до хати! Посидимо, побалакаємо...

— Оце знаєте,— секретним тоном почала вона, як тільки ми увійшли до хати,— я в комуні через одного комунара...

В оголених досить деталях вона розповіла мені, як він залицявся до неї, як для нього вона покинула жениха в Сталіні,— правда, то був татарин, то не дуже шкода,— як вона вступила до комуні, а він... жонатий, як вона завагітніла, як він одсахнувся, як вона писала й передавала через комунарів листи йому... Аборт... Одним словом обдунив, помститися, в комуні нудно, нема мужчин...

— Хто ж це такий? — зацікавилася я.

— Ви, мабуть, його знаєте, Середа.

— Середа!!!

— О, то такий, що жодна нова жінка чи дівчина в комуні не мінає його рук. Це півень до всіх дівчат!

— Як?

— Кожну обробляє...

Мені пригадався цей Дон-Жуан. Трошки розпливчасті риси й слизький блідоблакитний погляд.

— А в нього ж жінка є!

— Він уже її спортив. Вона больна. О, вона в нього дуже добра... Як Середа гуляв зо мною, то всі ж бачили. І вона бачила. Кажуть, як побачила нас удвох, то сміється: „О! Мій Іван уже жениться“... Вона добра! Гарна жінщина... Я з нею трохи приятелюю...

А! Це зовсім інший серп світла падає на комуну! І чим це я сподобалася, що вона мені все розповідає? (Потім я довідалася, що вона всім до краплиночки все розповіла). І Середа! Це ж один із стовпів, організаторів комуні!

— То як же він силою примушує жити з ним, чи як?

— Ні, ні, по добрій волі! Котра не хоче, то тої він не трогає...

Бачить вона мій подив неймовірний і вражає мене ще більше:

— Тут у цій комуні не розбереш хто з ким живе... Кожне перепробувало з десятьма жити. Та старіші ще хоч розходяться та сходяться. А молодші, то вже й не дружаться. Як кури! Де впіймав — там і закотив!

— Ну, а діти?

— Дітей нема! Не хтять. Тільки одна дівка привела дитину та й та з чоловіком не сходиться. А то все аборти...

— Ви бачили одну в білій косинці? Вона сиділа напроти вас учора в клубі. Вона ж дуже гарненька, а от на неї вже ніхто не дивиться, вже всі з нею гуляли. І ще одна така є, що її ніхто не хоче... Мужчини хитрі, вони й сами не люблять таких, що для всіх...

Вона вивертала цю брудну білизну з якоюсь насолодою далі й далі.

— У нас є двоє, що хворіють венеричною хворобою.

Далі я вже їй не вірила. Це вона, мабуть, із якоїсь злости.

— Ну, чого ж вам скучно? Тут же так легко зробити весело

— Та, знаєте, не хочеться розбивати життя чієсь. А молоді мені не інтересні. Мені хочеться друга, щоб я з ним пройшлася вечерком, поговорила... Я тут навіть ніколи не удягаюся, а в мене все, все є. Є гарні костюми... Ну, вдягнешся — для кого? Хай уже буде так...

Вона почала показувати оті свої „гарні дуже костюми“...

Тобі ще не гидко, Васирино? Людина тільки цим і живе, нема в неї іншої мови, іншого подуму. А комуна? Що вона комуні і що їй комуна?!

Ні, вона тут довго не вдержиться!

На другий день, як я прокинулася, то Середиха десь пішла, а Середя теж встав уже. Він помітив, що я не сплю вже.

— Як спалося? — з за газетної шпальти питає він, між читанням.

Мені пригадалося все, що вчора розповідала Чернишовша.

— Слухайте, товаришу Середя, — не довго думавши, почала перевіряти почуте вчора. — Як у вас тут розв'язується статеве питання?

— Хіба що? — бовкає Середя, не кидаючи читати.

— Та я ось чула, що в вас тут огульне многоженство й многомужество.

— Той, хто вам казав це, дуже перебільшує! — одклав убік він газету. — Правда, розходяться й сходяться, всяке з свого бажання. Але ж це особиста справа кожного. Дітей комуна взяла на себе, хоч кожен знає їх батьків...

— Ну, а молоді? Вони ж уже навіть не сходяться парами?..

— Що ж, ми руйнуємо сім'ю, — промовив він, як річ давно й міцно передуману.

— Що-о? Оце так! Слухайте, та ви гляньте на ваших дівчат, які вони виснажені та зелені!.. Молодь же зарання старіється і фізично й душевно... Скільки про це було писано, скільки обговорювано... — загарячилася я.

— Я розумію. Я це бачу сам по собі, — одверто й просто узяв він за приклад себе. — Коли б я починав спочатку, то, мабуть би, так не робив. Але я спорчений. Я починав у 14 років. Саме тоді була війна й молодіці, де не підуть, запрошують до себе.

Він встав, взяв папіросу й походив по хаті.

— По-моєму це така потреба, як і їсти. Мучить, мучить, нічого робити не можна. Тільки про це й думаєш. А як задовольнишся — тоді знов чоловік, як чоловік.

Він сів на табуретку ближче.

— Ну, хіба тебе це не мучить?

— Прекрасно, — не звернула я уваги на нього. — Ви вже завершений у своєму розвитку й вас переробити не можна. Але ви робите нечесно, ви ж обдурюєте, щоб добитися своєї мети. Як комуніст, ви не повинні би цього робити.

— Я ніколи не дурю. Я пропоную. Хоче — не хоче...

— А Чернишовша?
Він здивовано засміявся.
— От, чортові баби! Вже розказали! Та я ж її не душив!
— А ви ж обіцяли їй женитися!..
— Та ніколи цього не було!..
— А вона каже так...
— Та слово чести я ніколи їй не обіцяв! — безтурботно сміється Середа.

У всій цій розмові мене здивувало те, що як я не безцеремонно влазила в такі інтимні справи, Середа вважав це цілком нормальним. Потім я побачила, що всякі такі справи, які в нашому суспільстві звикли тримати в секреті, тут трималися на видноті. Їх обговорювали, наче кожен сам із собою.

— Венеричні хвороби? Так, у нас є одна пара із трипером. Ми їм заборонили сходитися з другими комунарами. А так ця хвороба не заразна.

Тимчасом Середа не на жарт зацікавився:

— Хіба ти не людина, що тебе не хвилює це?
— Що?
— Ти, значить, противник такого життя? У тебе нема таких потреб?
— Мене може й хвилює, але у зовсім інших формах, — задумалася я. — Для мене є кохання... У вас в комуні це слово, мабуть, не вживається?..
— По-моєму у всіх жінок є те, чого мені треба, — своєрідно відповів Середа. — Скільки ж тобі років? — І незамужня? Невже тебе не мучить? Я не вірю, що є такі люди, яких це не мучить!
— Та мені байдуже, — сміючись запевняю його.
— Не вірю... Це ти, щоб захиститися. Так усі жінки захищаються.
— Так і буде, як не вірите. Я не бачу потреби запевняти вас!..
— А щоб я перевірів?
— Що ж, ви можете зробити це силою.
— Ні, я силою ніколи цього не роблю.
— Знаєте що! Я вже хочу вставати, — перервала я несподіваний закрут розмови, — як би ви вийшли?..
— Можна! — згодився Середа.

І Середі я не повірила. Розпитувала ще. Інтересно, що як я розпитувала здаля, кожен комунар уникав далеко заходити в такі розмови. Коли ж я показувала, що знаю їхні ситуації, комунари не крилися і не захищали. Розводили руками.

— Не знаємо, як вивести, — казав машиніст. — Спочатку рада втручалася, забороняла, а тепер облишила. Хай іде так, як ідеться.

— От один комунар мені хвалився, — вів далі машиніст. — „Моя дочка вже гуляє“. А тій дочці немає ще й п'ятнадцяти років. Ну, й нічого не скаже, бо й сам же покинув жінку, а живе з другою.

— Це хіба що дітбудинковські ще не зачеплені. Та й там оце знайшли вагітну дівчинку.

Голова комуні, товариш Лозицький, дивиться просто:

— Ненормально? — Та ви підіть на село, подивіться, що там робиться! У нас ще нічого! У нас сильна суспільна опінія, кожен комунар на видноті, кожен остерігається...

А мені здається, Василю, що й нудьга Василева (не тільки Василева, а майже всіх) і „руйнація сім'ї“ отаким способом — це одне явище. Комунари не переробляються. В них сила силенна енергії, що в умовах манісінької територіяльно комуні, при наявності лише зачатків культурних не має як реалізуватися. От вона й виливається в найперше, у що може виллятися — у почуттєву еротику.

Мало, мало ще тих слабеньких течійок культури, що просякають через кіно, виставу, радіо...

Некультурність комунарів разюче б'є у вічі ще й там, де вони й не підозрівають. Це — некультурність мови. До речі, цей фактор завжди вірно характеризує культурний рівень будь-якого середовища.

Звичайно, вимагати багато од людей, укінчених розвитком, не доводиться. Хай уже розмовляють люди літні, як їм на душу спаде. Але молодь, що організується в комсомол, у різні гуртки, що ще розвивається — о, там треба вимагати!

Довелося мені бути на комсомольських зборах. Мене вразила мовна какафонія, що нею розмовляють молоді комунари. Назвати російською їхню мову аж ніяк не можна, але ж чи українська це? Ось я записала собі уривок одного виступу:

„Разреші, голова! Я щитаю, що необхідно це сделать во что би то ні стало і ось по какой причині: у нас імієця багато комсомольців, котрі не понімають ще задач Осовіохіму“...

А тимчасом їх матері, оті хронікальні бабки, розмовляють кольористою, багатою і на лексику і на синтаксу українською мовою.

Характерно, що коли я зверталася вперше до канцелярії, то бухгалтер Пилип Шерстюк, син старої Шерстючки, особливо проречистої, з особливо виразистими відзнаками південно-української говірки, він розмовляв зі мною таким українським жаргоном, з таким неприхованим українським акцентом! Це офіційна мова. А так у житті на гулянні, він розмовляє, як і ми з тобою, Василю! До деякої міри зрозуміло: листування, обіжники, директиви приходять з округи російською мовою. Література в бібліотеці і класична й сучасна — російська. Передплачують журнали російські: „Огонек“, „Крестьянский журнал“; є і „Читатель и Писатель“. Оце недавно закуплено книжок: Горькій, Толстой — повні видання, російський переклад Мопасана. Комунари обізнані з сучасними російськими письменниками. Українських журналів не знають жодного. „Плуг“ теж не виняток. Української літератури — книжок із 50 якоїсь дрібнички. А бібліотека велика. Щось приблизно 2 тисячі книжок нараховується.

Помогли тут ще й московські гості.

— Нащо ця українізація, — звернувся до мене комсомолец Сашко. — Мені легше розмовляти російською, ніж українською мовою. Як говориш по-українському, то доводиться все перекладати з російської.

— Та ви й не вмієте по-російському розмовляти! — намагалася я переконати його. — Весь ваш акцент, весь ваш спосіб складати речення й вимовляти слова свідчить про те, що ви питомий українець!

— Ех, який я нещасний, що я українець, — напівжартом, напівсерйозно зідхнув Сашко. — От ми із Степаном (брат його, київський робфаківець) часто отак гриземся... Він каже, що українська культура...

— Тут як був Гладков — ох і сміявся ж він із української культури! — перебив йому Кость Онанко. — Каже, нащо відроджувати допетровську епоху, гальванізувати мову, що вже вкрилася порохнею... Він каже, що це тільки гальмує розвиток соціалістичного будівництва, розпорошує пролетарські сили, тоді як треба будувати одну міцну культуру!

Не чути було, щоб Кость критично ставився до Гладковських сентенцій. Він ніби підпирав високим авторитетом те, що сам думав.

— А з українських письменників, як глузував! Каже, вони хтять конкурувати з російськими письменниками, а виходить тільки обезьянічають!..

— Ну, ну й ще що він казав?.. — принішкла я.

— Та й він, та й Поліфьоров, редактор „Крестьянской газеты“, як був, то збирали наших вчителів і довго говорили з ними на цю тему... Сміялися!!.

— Та й справді, де та українська культура? Де вона? — намагався Сашко. — Для кого?

— Для селянства! — Ледве встигала я одбивати ворожі вістря звідусіль.

— Для селянства? Та ви підіть робити доповідь українською мовою в нашому селі, то вам усі будуть кричати „не треба! Лучче по руському. Ми по руському лучче розуміємо“!

— Але ж селяни кажуть ще, що їм краще господарювати по старому, а ви ж нащось будуете комуну?

— А українські письменники, літератори, де вони? — добивався Сашко. — Один Остап Вишня й є!

Мені вже не раз доводилося наштовхуватися на упертий погляд, що Остап Вишня — найкращий сучасний український письменник.

— Та чекайте, Остап Вишня насамперед і не письменник, а журналіст... А вам соромно, що ви знаєте Малашкіна, а не знаєте українських класиків! На них уже цілі покоління виховувалися!

— Що тут за крик? — увійшов до канцелярії голова. — Он вечеряти дзвонять...

Ось тобі й „пролетарський писатель“ Гладков. Еге, Василю?!

Що мене ще вразило в комуні — це угруповання якісь, якісь натики на розшаровання. Є люди, що живуть краще з матеріального боку (це кваліфіковані, зави) і є, що гірше (це сірячки). Той, дивись, курить

„Епоху“, а той махру тягне. Водяться компаніями. Учаться одиниці. Комуна неохоче посилає вчитися. Батько свою дитину може посилати, але за свої гроші. Бо поїде, кажуть, здобуде кваліфікацію, а тоді вилітає з комуни.

А то ще таке: „А хто кукурудзу полоти буде, як усі вивчатися?“ Як зробити рівними всіх? На це питання, мабуть, ще нема відповіді, взагалі, в житті, та й у цій інтересній своєю структурою комуні. Але факт, що є в комуні сіра маса і є „герої“.

Особливо безвідповідальне й безособисте жіноцтво. Розповідала мені одна комунарка: робив, робив один член у комуні зиму, а тоді не видержав, покинув. Тоді беруть і викидають жінку його, хоч вона з ним не жила вже і хтіла в комуні жити. Вона ходила, ходила по наймах у слободі. Тоді вподобалася вона конюхові й її знову прийняли до комуни. Тепер вона з ним і живе.

Жінка в комуні ще не одвоювала собі самостійного місця. Вона ще в великій мірі додаток до комунара.

„Сама й винна“ — ніби чую, кажеш ти. — Звичайно, сама винна...

Є і своя інтелігенція, не та поколіннями виховувана інтелігенція, а така, що зросла в надрах комуни.

Взяти хоча б Костя Онанка, що його особисту історію розповіджено в Гладковській книжечці. Це людина, що мислить діаграмами, схемами, розкладками, планами то-що. Це ходяча статистика. (А тимчасом людина спеціально не вчилася. Ще збирється йти на робфак).

Мені довелося з ним розмовляти. Він засипав мене точними цифрами, я аж жахнулася. І дано ж людині держати в голові це все?!

Якось складено акуратно докупи все в голові у нього. Я попросила розповісти мені про минуле комуни. Він розсипав передо мною ракету цифр, усі успіхи та поразки, усі перспективи в цифрах. Я стежила за ходом його думок, поки він говорив. І там план! Методично він розповідав про виробництво, потім про організацію праці, побут, досягнення та хибі і перспективи. Це було, як пружина в годинникові розкручується — математично точно.

Не беруся переказувати тобі ті лишки, що затримала моя, туга на цифри, голова. До речі, цифровий бік освітлював Поліфьоров у своїй статті „Две коммуны“ („Крест. журнал“. ч.ч. 9—10, 1928 г.). Потім один молодий економіст хоче прославити своє ім'я — пише наукову роботу про комуну Авангард, де дає повну аналізу її господарчої структури. Скажу тільки в загальному, що як комуна почала господарювати, то в неї було на 22 тисячі майна. А тепер є на 190 тисяч. (Правда сюди входять і 60 тисяч кредиту).

Побутово-організаційний бік же дуже цікавий, що дав відповідь на деякі питання, що повстали в мене.

— Що до організації праці й розподілу продуктів, то в нас було дуже багато труднощів, — розповідав Кость Онанко. Ми ходили по довгій молодій алеї, що вона відділяла житлові помешкання від служб і я, дивлячись поперед себе у нічну імлу, знала, як ворухатися його губи

з честолюбним заломом, знала, як вираз його обличчя міняється в залежності від того, про що він розповідав. — Це найголовніше питання в комуні, в це питання упираються, з нього усі інші питання. Яких тільки форм ми не пережили!

Коли ми сходилися в комуну 1922 року, то думали все на комунальних засадах заснувати. Досвіду в нас ніякісінького не було, вчитися нізвідкіль. Спочатку думали, що це буде якесь свято. Знесли все до купи, щоб нічого не було свого. Жити окремо ніхто не хоче, тільки гуртом. Як обірвалися вже, то почали ділитися одежею. Отой Середа, що ви в нього поміщаєтеся, мав два хороших костюми. Зносили їх комунари. От, як кому треба йти на село, — удягає вихідного костюма й іде. Бо перед селом треба було держатися... з нас сміялися, показували на нас пальцями, втішалися з кожної нашої поразки.

Всі прибутки ділили рівно на всіх. Дивимосся, комунальна засада „даеш од здібности, береш од потреби“ перетворилася навпаки. Скромний робить багато, бере мало, а другий робити вхитрує мало, а взяти багато. Пожили так два роки — незадоволення страшенне. Треба шукати інших форм...

Потім із одежею; комуна пошила всім однакові кожушанки, шапки, чоботи... Виходить казенно, і комунара скрізь пізнаєш. Спочатку боялися про це говорити, кожне думало: „а може це не комунально“! А потім несміливо почали говорити: „Як арештанти ходимо!... Що це таке“?

Почали видавати в кінці року всім на одяг... Але болюче питання, що роздирало комуну з самого початку її існування, не було розв'язане. Як організувати оплату праці?

Завели табель. Ходить табельщик і назирає, скільки хто зробив, хто як робить, записує дні... Знов не те. Жандармом пахне.

Тоді ми взяли фабрично-заводську систему. Встановили тарифну мережу, розцінили кожну роботу. Плата йде тепер не людині, не за час, а за зроблену роботу. Зробиш більш — заробиш більш. І що ж ви думаєте! То бувало всім робота є й людей не хватало. А тепер кожне біжить до канцелярії: „Давай роботу“! Продуктивність значно, значно збільшилася, як завели ми цю систему.

Ми довго обмірковували її. Довго не хтіли її вводити. Та й тепер — вже два роки вона в нас — нас вона не задовольняє. На кожному засіданні партосередку ми про це говоримо. З одного боку, кожен тепер вільний. Хто хоче — їсть краще, хто гірше, хто хоче, візьме собі гроші та й купить, чого бракує йому.

— А з другого боку ви тепер не комуна у справах споживання, — докинула я, бо саме оцю думку мені давно вже хотілося комусь із них сказати. — Ви спеціаліст — одержуєте 27 карб., хто на вільній роботі — 18 карб. От уже й нерівність між вами.

— От, от... Ми незадоволені цим, але ще нічого не придумали кращого. Інакше в наш час не можна. Розподіляти рівно на всіх, — це вертатися назад...

— Це я вам розповідаю тільки про головні етапи. Як поїдеш на з'їзд, як наслушаєш, як по інших комунах, — всі форми ми вже пережили. І це найкраща.

— Ми досягли того, що член у нас ні про що не думає. Думає за нього рада. А він знає свою спеціальність. Одбув свої часи та й вільний і все йому є. І живе він краще, ніж селянин-середняк і їсть нічого й одягається пристойно. Підчас стихійного лиха комунар не журиться, як індивідуальний господар.

— Ми підійшли до середнього рівня робітничого побуту. Як робітник, комунар соціально забезпечений. В основу взято профспілковий статут. Мало того, комунар розвантажений од дітей і непрацездатних, отже тут комунарове становище навіть ліпше, ніж робітникове.

По інших комунах увесь прибуток розподіляється між членами. У нас не так. Все записуємо на основний капітал, коли дефіцит — списуємо а комунар що-місяця одержує своє зароблене.

— Тепер я ясно уявляю собі новий тип господарства, — кажу я, коли Кость примовк. — Це спроба сільсько-господарської фабрики, де заробляють самі в себе. Майно, організація побуту комуніковане, а споживання індивідуальне. Все ж ваша коммуна неповного типу.

Кость засміявся з моєї наївності.

От з Онанком не можна говорити інше, ніж у програмових тонах. Я спробувала перейти на побутовий бік комуні, розпитати його про деякі явища!

— Скажіть, чого це Совиха не задоволена? Вона мені розповідала, що її хтять виключити з комуні, що з нею несправедливо обходяться, посилають її на роботу, яка вадить її здоров'ю.

Онанко не уявляє собі людей, що цікавляться, як побут переломлюється в нових господарчих структурах. Він узяв моє питання за обвинувачення комуні й почав сухо та різко спростовувати:

— Совиха?! Та це в нас дефіцитна штука! Вона не хоче робити, а хитрує, як би прожити на чийсь рахунок. Вона вічно хвора. Ми вже її два рази виключали, та біда наша та, що комунари дуже милосердні. Цілими тижнями вона нічого не робить і хоче, щоб їй платили. Ну, ми так до неї й ставимося. Не робиш — нема тобі за що платити.

— Так, так, вона мені казала, що робить наче стільки ж як і інші, а дивись, при розрахунку, інше одержує 18. а вона 5—7 крб.

— Та з нею ніхто не хоче робити, її вже всі знають!

Досить вичерпуюче!

А ця Совиха інтересний мені тип. Ти бачиш, яку атестацію їй дав Онанко; так на неї дивиться більшість комунарів.

Вона лінива, живе за чоловіків рахунок, уникає роботи, дуже свариться...

Тимчасом, вона передплачує собі „Селянку України“ — виняткове явище у комуні. Мати 10-х дітей, огрядна, тілиста, з широко усміхненим розумним виглядом, з високим лобом. Страшенно хоче стати партійкою. Їй усе не так. Є пральна машина — не подбає рада поставити

її, щоб жінки не куйовдилися, не обпирали чоловіків... І правда, в жінок є зайве навантаження, що вона його має виконувати тоді, як чоловік уже вільний і відпочиває. Не машинізована кухня, — жінкам роботи багато там, де можна її полегшити... Не поширене кравецтво — облатуй сім'ю... Комуна не допомагає дітям учить в профшколі... Нема ваганів у пральні...

Цілу низку „не так“ бачить Совиха. Може дещо і „по баб'ячій своїй дурості“, як сама вона признається, але хіба не варто вслухатися в оці „не так“?

— А чого ж ви в комуні хочете жити, як тут так багато поганого? — спитала я її.

— Та мені наравиця, що я тут незалежна од іншої роботи, а тільки одну знаю. Та й те, що привикла в гурті. Інше ніяк не можу, неміло скрізь, тільки в комуні добре.

От людина горнеться до комуни, а її гонять...

Мені здається, не знайшли їй комунари роботи по ній, не зрозуміли, не вставили її в таку обстановку, де вона давала б користь... Бо ж не можна припустити, що „головка“ хоче ззісти Совиху і несправедливо.

Кожен із „головки“ працює не для наживи і не для експлуатації. Кожен відданий комуні, любить її, свою дитину. Те, що є, здається ніщо перед тими грандіозними і сміливими перспективами, що встають на обрії.

Щож, що є комуна Авангард, державка манісінка, неподільне тіло, де одкинь одну частину — страждає все воно? — Це ж тільки початок, закладини соціалістичної України! І труднощі, і перебої і негативи — комунари не криються з ними. Вони свідомі того що будують нове, незнане, що на їх помилках будуть учитися. Ентузіазм 22-го року в них не згас, він втілюється в веселу енергію будувати...

Я вже збираюся йти.

Голова, товариш Лозицький, завжди у червоній майці з круто вип'ятими грудьми, весело здивувався:

— Чого ж так скоро? Ви ж так нічого й не роздивилися!

— Як не роздивилися? Я вже все знаю, що тут у вас робиться! — самонадійно кажу.

— Нічого ви не знаєте!

— Ану, спитайте мене що!

— Є в нас побутові обряди?

— Нема! І родяться, і дружаться і помирають непомітно для світу.

— Ну, а всіх це задовольняє?

От тут то я й змилила.

— Не знаю.

— От бачите! А коли жінка, чи дівчина аборт робить, то за чий рахунок?

— Не знаю.

— Ото ж то бо й є! Багато ви ще не знаєте! А нас треба знати, нас треба вивчити! Приїжджайте до нас ще, тільки на довше!

— Це я вам розповідаю тільки про головні етапи. Як поїдеш на з'їзд, як наслухаєш, як по інших комунах, — всі форми ми вже пережили. І це найкраща.

— Ми досягли того, що член у нас ні про що не думає. Думає за нього рада. А він знає свою спеціальність. Одбув свої часи та й вільний і все йому є. І живе він краще, ніж селянин-середняк і їсть нічого й одягається пристойно. Підчас стихійного лиха комунар не журиться, як індивідуальний господар.

— Ми підійшли до середнього рівня робітничого побуту. Як робітник, комунар соціально забезпечений. В основу взято профспільчанський статут. Мало того, комунар розвантажений од дітей і непрацездатних, отже тут комунарове становище навіть ліпше, ніж робітникове.

По інших комунах увесь прибуток розподіляється між членами. У нас не так. Все записуємо на основний капітал, коли дефіцит — списуємо а комунар що-місяця одержує своє зароблене.

— Тепер я ясно уявляю собі новий тип господарства, — кажу я, коли Кость примовк. — Це спроба сільсько-господарської фабрики, де заробляють самі в себе. Майно, організація побуту комуніковане, а споживання індивідуальне. Все ж ваша комуна неповного типу.

Кость засміявся з моєї наївності.

От з Онанком не можна говорити інше, ніж у програмових тонах. Я спробувала перейти на побутовий бік комуни, розпитати його про деякі явища!

— Скажіть, чого це Совиха не задоволена? Вона мені розповідала, що її хтять виключити з комуни, що з нею несправедливо обходяться, посилають її на роботу, яка вадить її здоров'ю.

Онанко не уявляє собі людей, що цікавляться, як побут переломлюється в нових господарчих структурах. Він узяв моє питання за обвинувачення комуни й почав сухо та різко спростовувати:

— Совиха?! Та це в нас дефіцитна штука! Вона не хоче робити, а хитрує, як би прожити на чийсь рахунок. Вона вічно хвора. Ми вже її два рази виключали, та біда наша та, що комунари дуже милосердні. Цілими тижнями вона нічого не робить і хоче, щоб їй платили. Ну, ми так до неї й ставимося. Не робиш — нема тобі за що платити.

— Так, так, вона мені казала, що робить наче стільки ж як і інші, а дивись, при розрахункові, інше одержує 18. а вона 5—7 крб.

— Та з нею ніхто не хоче робити, її вже всі знають!

Досить вичерпуюче!

А ця Совиха інтересний мені тип. Ти бачиш, яку атестацію їй дав Онанко; так на неї дивиться більшість комунарів.

Вона лінива, живе за чоловіків рахунок, уникає роботи, дуже свариться...

Тимчасом, вона передплачує собі „Селянку України“ — виняткове явище у комуні. Мати 10-х дітей, огрядна, тілиста, з широко усміхненим розумним виглядом, з високим лобом. Страшенно хоче стати партійкою. Їй усе не так. Є пральна машина — не подбає рада поставити

її, щоб жінки не куйовдилися, не обпирали чоловіків... І правда, в жінок є зайве навантаження, що вона його має виконувати тоді, як чоловік уже вільний і відпочиває. Не машинізована кухня, — жінкам роботи багато там, де можна її полекшити... Не поширене кравецтво — облатуй сім'ю... Комуна не допомагає дітей учить в профшколі... Нема ваганів у пральні...

Цілу низку „не так“ бачить Совиха. Може дещо і „по баб'ячій своїй дурості“, як сама вона признається, але хіба не варто вслухатися в оці „не так“?

— А чого ж ви в комуні хочете жити, як тут так багато поганого? — спитала я її.

— Та мені наравиця, що я тут незалежна од іншої роботи, а тільки одну знаю. Та й те, що привикла в гурті. Інше ніяк не можу, немило скрізь, тільки в комуні добре.

От людина горнеться до комуни, а її гонять...

Мені здається, не знайшли їй комунари роботи по ній, не зрозуміли, не вставили її в таку обстановку, де вона давала б користь... Бо ж не можна припустити, що „головка“ хоче ззісти Совиху і несправедливо.

Кожен із „головки“ працює не для наживи і не для експлуатації. Кожен відданий комуні, любить її, свою дитину. Те, що є, здається ніщо перед тими грандіозними і сміливими перспективами, що встають на обрії.

Щож, що є комуна Авангард, державка манісінька, неподільне тіло, де одкинь одну частину — страждає все воно? — Це ж тільки початок, закладини соціалістичної України! І труднощі, і перебої і негативи — комунари не криються з ними. Вони свідомі того що будують нове, незнане, що на їх помилках будуть учитися. Ентузіазм 22-го року в них не згас, він втілюється в веселу енергію будувати...

Я вже збираюся йти.

Голова, товариш Лозицький, завжди у червоній майці з круто вип'ятими грудьми, весело здивувався:

— Чого ж так скоро? Ви ж так нічого й не роздивилися!

— Як не роздивилися? Я вже все знаю, що тут у вас робиться! — самонадійно кажу.

— Нічого ви не знаєте!

— Ану, спитайте мене що!

— Є в нас побутові обряди?

— Нема! І родяться, і дружаться і помирають непомітно для світу.

— Ну, а всіх це задовольняє?

От тут то я й змилила.

— Не знаю.

— От бачите! А коли жінка, чи дівчина аборт робить, то за чий рахунок?

— Не знаю.

— Ото ж то бо й є! Багато ви ще не знаєте! А нас треба знати, нас треба вивчити! Приїжджайте до нас ще, тільки на довше!

— А що то в вас там за крик у кузні був? Я чула ковали застрайкували?

— Та то дурниця!—байдужісінько махнув рукою голова.— Це в нас часто буває. Викричаться, та й візьмуться знов до роботи.

Якою впевненістю і міццю віє од цих круто вип'ятих грудей у червоній майці!

Хлоп'яче-веселий зір стирає дрібненькі передчасні зморшки на сірувату обличчі...

Весело жити на світі чоловікові, розкошисто!

В цих веселошах блідне, випарюється і вмирає сумна, сумна селянська правда...

(Далі буде)

ВИСТУП „ПЛУГУ“ У ПРИЛУЦІ

Письменники у голови Прилуцького окрвику.
Стоять: Василь Минко, Василь Мисик, Андрій Панів, Антоша Ко; сидять: заступник голови окрвику, Андрій Головко, голова окрвику т. Голишев, Сергій Пилипенко, інспектор політосвіти т. Заблоцький.

ДО ЧИТАЧІВ У ПРИЛУКУ

Василь Минко

(Нарис - хроніка)

ВИЇЗДИМО І ЇДЕМО

*До спілки селянських письменників „ПЛУГ“ Прилуцька Окрполітосвіта за-
прошує групу письменників Вашої ор-
ганізації до м. Прилуки для влаштування
літературних виступів.*

На другий день телеграма до Прилуки:

*Прятого виїжджаємо їдуть Серій
Пилипенко Андрій Головка Андрій Па-
нів Антоша Ко Василь Минко Василь
Мисик*

5-го жовтня О восьмій годині виїхали.
І диво: ніхто не запізнився до потягу, ніхто
нічого не забув. Початок чудесний...

Того ж дня о 24-ій годині. Вклалися
в крайньому купе спати. Пилипенко вмовився
коло вихідних дверей на нижній лавці. Головка
на другій нижній. Останні залізли на „гора“.
Лежимо, куняємо. А за перегородкою в дру-
гому купе тихенький шепіт: мужчина тенор-
ком і немов би жінчина...

5 хвилин ночі 6-го жовтня. Двері ти-
хенько рип... В них просунулась чиясь не-
симпатична морда.

— Атю-тю!.. Лови його, лови!..

Вибіг до тамбуру — нікого... Збіглися
з других купе, розпитується. А молоденька
дамочка посміхнулася й ехидно зауважує:

— Спросоння певно... А то приснилося.

Змовчав: мо й справді, приснилося...

10 хвилин ночі — Аги-и-и!.. Го-го!..

лечу стрімголов униз і звичайно теж

Аги-и-и!.. Го-го...

А за мною весь вагон. Чого!.. Ніхто
напевне не знав. Хоробрість виказували.
Виключаю Пилипенка, він знав чого галасу-
вав: пальто в нього ... поминай, як звали.
Новеньке пальто...

НАРЕШТІ Й ПРИЛУКА

Чудесне місто. Місто зелени, тиші й спо-
кою. Старе вже місто. Відоме ще з XI-го
віку. Про нього згадує Володимир Мономах
у своєму заповіті:

*„... И на весну посади мя отець в Пере-
яславлю перед братією и ходихом за Су-
пой и идучи к Прилуку городу, и сритоша
ни внезапно половечьскіе князи 8 тысяч“.*

Відомо також, що у 1240 року місто зруйну-
вав Батий. Після татарської неволі підпадає
під владу литовських князів, а потім під
Польщу. 1604 року місто розруйнувало мос-
ковське військо. За часів козаччини Прилука
полкове місто. 1781 - го року входить у склад
Чернігівського намісництва. А з утворенням
Полтавської губернії (1802 рік) стало повіто-
вим містом. Тепер Прилука — округове місто
з населенням понад 30 тисяч.

Досі я не був у містах такого типу. Бу-
вав переважно по великих промислових цент-
рах, як Харків, Москва, Дніпропетровське
то що. Можливо — через це воно так сильно
мене й вразило. Вражав Прилука тим, що
вона поєднує разом ознаки міста й села. Не
відшукав межі — де кінчається місто й де по-
чинається село. Одночасно пахне і містом зі
швидким темпом тутешньої промисловости
й селом з його одвічним консерватизмом.

Там, як ніде інде відчуваєш напружену боротьбу старого з новим, бачиш на очі, що нами вже пророблено й що треба робити.

ТОВ. МАКІЄНКО, СЕКРЕТАР ОКР-ПАРКОМУ

з задоволенням відзначає, що округа економічно міцна, з широкими перспективами для розквіту. Економічна база округи — м'ята, тютюн і буряк. Ота сама м'ята, що нею раніше прикрашували баби ікони на покуті, що дівчата нюхали, тепер у нас переробляється на м'ятну олію і дає на рік чистого прибутку до двох мільйонів карбованців. До самої лише Англії вивезли минулого року 45.000 тон олії.

— Можна дивуватися, як хутко поширюється серед населення культура м'яти. 1897 року на Прилуччині засіяно м'яти 15 гектарів 1914 року вже засіяно 700 гектарів. Війна й революція нещадно вдарили по м'яті: 1922 року засіяно всього лише... 5 гектарів. Та за те останнім часом культура м'яти набрала швидкого темпу.: 1926 року засіяно вже 800 гектарів. а 1927 року — 3.500.

— Такий швидкий темп розвитку культури пояснюється тим, що ця культура невибаглива. Не вимагає великих витрат на обробку землі й не потребує майже ніяких машин. „Демократична культура“ — як її звуть на Прилуччині, бо сіяти м'яту може кожен незаможник і обробити самими руками.

— Тютюн. Нема чого й говорити про нього. Ще й за старих часів Прилука виробляла найбільше у всій Росії махорки. Тепер виробництво поширилося, фабрику встановлено новими машинами. Засів тютюну — 8.000 гектарів.

Буряк. Прилуччині не вистачає своїх цукроварень. Своім буряком вона постачає цукроварні сусідньої Черкащини. Засівається буряком до 22 000 десятин. По п'ятирічному планові передбачається збудування величезної цукроварні в Драбовім.

— Зрозуміло, що контракція тютюну, й почасти м'яти, веде до масового кооперування населення. Селянство дуже активно тягнеться до машини і сільсько-господарчі й машинові товариства ростуть як гриби.

Розповів тов. Макієнко і про болячки Прилуччини. Найпекучіша справа зараз — ліквідація неписьменности серед населення. А тому народня освіта в центрі уваги не лише влади, а й всієї громадськості округи. Зараз витра-

чається 30% бюджету на освіту. Наше завдання за 3 роки таки ліквідувати неписьменність й охопити за цей час усіх дітей школою.

— Найпопулярнішою освітньою установою на селі є школа, Сельбуди кульгають, не виправдовують себе, Ми б'ємось за підсилення сельбудів хорошими робітниками, намагаємось всілякими засобами затримати втечу культурних сил села до міста, як це є досі. Але це ще не завжди вдається досягти.

ГУСТИНЯ

Наш Андрій Панів так змалював Густиню, побувши в ній:

Де плюскалась вода під темним муром,
Де стріли падали і шведів і татар —
Тепер садовник мудрий скрещує культури
Нових плодів, невиданих ще трав,
В хлівах корови теплі і похмурі
Ждуть вечора в задумі синіх чар,
І хлопець мріє про якісь далекі ери,
Пасучи велетня - йоркшира „Піонера“.

Я попробую прозою.

Густиня це дитяча колонія, — а десять років тому — відомий Густинський монастир. Кілька історичних довідок. Заснований на початку XVII сторіччя ченцями Київ - Печерської лаври. Колись тут були густі, непролазні ліси, від чого певно пішла й назва. Монастир був разом і фортецею, з подвійною стіною, бойницями і глибоким з водою ровом. З одного боку ще підходила ріка Удай і монастир був майже на острові. Свого часу фортеця бачила нераз коло своїх стін татар, заходили й шведи.

Тепер рів наполовину засипався й, звичайно, без води. Удай помілів і відійшов від стін. Стіни ще стоять, але внутрішню вже розібрано на цеглу і лишилися лише рештки. В цілому монастир — дуже старовинний й цікава пам'ятка. Його, нам говорили, мають зробити державним заповідником.

Але щоб не бути голословним то ходіме слідком за тов. Ягідою, вихователем із дитячою колонії і істориком монастиря, він нам дещо розповість.

— Оце, товариші, собор. Збудовано його 1674 року на кошти гетьмана Самойловича. Стиль — український бароко. Зайдімо до середини!

Старий, обідраний, з ріденькою косичкою „отець“ Динасій, лагідно посміхається й хутко відчиняє нам двері. Розповідають про нього,

та й сам він радий нагоді розповідати, що він пройшов „вогні і води“, бував у Китаї, Японії, Туреччині, Ієрусалимі, „на Афоні і врешті оселився в Густині. Динасій не одиначився, щось до двох десятків ченців ще вештаються. „Доживають віку“ — як хтось висловився.

Собор у середині невеликий, але високий і з хорами в два яруси. Звертає увагу на себе іконостас вирізблений з липи. Розповідають, що липу на нього сушили цілих 40 років. З лівого боку на стіні в увесь зріст портрет Самойловича з написом:

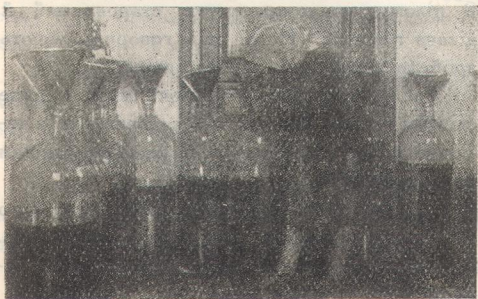
„Гетманъ Иванъ Самуиловичъ Самойловичъ сооружившій сей храмъ въ 1674 году“

Напроти нього на другій стіні був портрет гетьмана Мазепи, але після зради Мазепиною ченці його замазали й на його місці намалювали св. Дмитра Ростовського (Туптала). Над св. Дмитром — ікона св. царя Костянтина. Цікава тим, що цар у шляхетському українському вбранні.

Заслугує на увагу невеличка башта над вівтарем (власне поруч з вівтарем) в якій одна над одною збудовано три кімнатки, з загратованими віконечками. Хід до них з вівтаря. В першій — ризниця, а над нею в другій — був робочий кабінет Дмитра Ростовського. Щоб потрапити до нього треба голову скрутити і забруднитися неймовірно.

— В ній, оцій конурі, — продовжував тов. Ягідка — Дмитро Ростовський писав свої „Четвї мінеї“.

На нас це робить відповідне вражіння. Святий не дурень. Тихо й спокійно. А за вікном небо, віти шарудять по шибках, пташки співають... Хороше! — Оце б Головки таку кімнату, романа писати.

На м'ятному заводі.
Фільтрується м'ятна олія.

Річка Удай під Густинню

— Да... — відповідає похмуро Головка — прийдегся на те літо сюди забратися.

Виходячи з собору тов. Ягідка зупинив нас на порозі:

— Оце, товариші, камінь на порозі. Під ним похований полковник прилуцький Дмитро Горленко, за зраду проти Петра в купі з Мазепою.

— Щоб кожен хто прийде до церкви топтав проклятого зрадника — Приказав Петро. — Оце ми й топчемося...

МАЗЕПИНА ЦЕРКВА

Збудована року 1693. Цікава тим, що в першій частині церкви є так звана „Трапезна“, в якій ченці годували „бідних і калік“. Там же висить відома картина російського художника Парчіна, надіслана в подарунок княгинію Рєпніною. І кілька копій з Рафаеля. В самому вівтарі висить картина відомого художника Брунні — „Моленіє о чаше“. Під церквою з південного боку цікавий склеп князів Рєпніних. Князів замуровано в стіні. Одна могила зруйнована. Напевне злодії шукали коштовних річей і не знайшовши, других не чіпали. З другого боку склеп панів Горленків.

Труни стоять просто в печері.

Свого часу монастир був дуже багатий. Мав 3207 десятин лісу, 3202 дес. землі і 3227 душ кріпаків. Тепер землю забрали селяни, а в будівлях монастирських — колонія. В архимандритських покоях влаштовано школу. В ній зараз навчається до 200 душ дітей. Волею бувших кріпаків монастир став розсадником не релігійного дурману, а радянської культури.

Наш приїзд діти зустріли з великою, неприємною, радістю. Вони вже знали майже

всіх нас з книжок та читанок. Обліпили нас як бджоли й завелась товариська бесіда. Я занотував уривок з розмови.

Пилипенко — Хто раніше жив у цьому будинкові?

Діте (хором) — Пани та манахи...

Пилипенко — А тепер?

Діти — Ми...

Пилипенко — А що, як би попи з манахами знову сюди повернулися? Ви б пустили їх?

Діти — (Задерикувано) — Ні...

Пилипенко — Чому?

Діти — Бо вони нас раніше не пустили...

Колонія в цілому ще бідненька, але може вже де-чим похвалитися. Має столярну майстерню, в якій навчається 47 хлопчаків, з яких селянських дітей 15. Є швальня майстерня для дівчат. Має зразкове господарство, овочевий садок, досить величезну свинарню.

Біднувано — але це не монастир, який виходував гладких паразитів, а паростки нового життя.

Пізненько повернулися до Прилуки. Але спочивати не прийшлося. Нас запросила на свій зїзд спілка Харчосмак. Після теплих привітань з нашого й їхнього боку нам прийшлося в той же вечір позапрограмово влаштувати літературний виступ.

В ОКРПРОФРАДІ

Ранком нас прийняв у себе голова окрпрофради тов. Біленький. Розмова була досить коротенькою, бо ми поспішали. Нас цікавило культурне життя профспілок Прилуччини. Як і т. Макієнко, в якого ми були власне після окрпрофради, тов. Біленький скаржився на велику неписьменність серед членів профспілок. Українізація проходить „самотьком“ бо члени спілок усі майже українці. Однак українська книжка проходить слабо, як і українська газета.

М'ЯТНИЙ ЗАВОД

Ще не дійшли ми до заводу, а нам б'є в ніс запах м'яти. (Вечорами вся Прилука пахне м'ятою). Весь двір заводу запруджений підводами — здають м'яту. Пробираємось у середину заводу. Від олійних випарів очі нам раптом заливаються сльозами. Але ми терпимо. Нас утішують, що випари на очі не впливають. Говоримо з дядьками. Розпові-

дають, що на десятині м'яти родить до 100 пудів. Кожен пуд дає 300 грам олії, а коли добрий врожай то й 400 грам. На той рік гадають виробництво ще поширити. Зараз же завод працює всього лише 3 — 4 місяці, в осени.

МАХОРОЧНА ФАБРИКА

Позаторік мені довелося побувати на великій тютюновій фабриці в Ростові (виробляє готові цигарки). Ростовська фабрика вразила мене своєю технічною вдосконаленістю. Все робить машина. Людина лише керує нею. На махорочній фабриці навпаки: вражають, і вражають надзвичайно, не машини, а люди — робітники. Механізовані цілком люди. Не віриться якось, що звичайнісінька людина може бути машиною. Це — набойщики. Кожен набойщик (власне, набойщиця, вони переважають) за 7 годин праці набиває до 8.000 пачок махорки. Не знаю як їм приходится працювати, але дивитися збоку на працю дуже цікаво і... приємно.

Працює на фабриці коло 400 робітників — переважно робітницї. Денна продукція фабрики 1100 скриньок махорки, або 44000 пачок. Та нюхального тютюну 100 скриньок. Нюхачка переважно експортується до Туреччини та Персії.

При фабриці є бібліотека з кількістю книжок більше як тисяча. З них 30% українських і 5% єврейських. Клубу свого не мають, а користуються загальним клубом спілки Харчосмак. (Тютюнники чомусь належать до Харчосмаку). Найбільшим досягненням фабрики є дитячі ясла. Це справжнє дитинча Жовтня. Мати під час роботи може бути цілком певною за свою дитину. На 35 дітей, грудних і до 5-ти років, 7 вихователок і лікар. В помешканні чисто, світло й затишно.

По роботі бурхливим струмком робітництво вливається до великої залі червоного кутка й після привітань нам знову приходиться влаштовувати літературний виступ. Не зважаючи на втому після роботи, робітники тепло приймають нас і великою юрмою проважують нас аж до готелю.

КІЛЬКА СЛІВ ПРО ГОТЕЛЬ

Читаючи Винниченкового „Гаркуна Задунайського“, мені провінціяльні готелі здавалися якимсь страховищем. Правду кажучи, цього чекав я і в Прилуці.

Одначе, я помилився. Порівнюючи, наш готель „Ленінград“ (є ще в Прилуці й „Європа“ й „Експрес“) чистенький і спати можна було.

Можливо це тому, що ми були дуже втомилені всі ті дні. А може бути, що блошиць і справді мало.

Кажу мало, бо Антоша Ко все таки кількох знищив.

жаю відкритим. Прохання до наших дорогих гостей зайняти місця в президії...

Гучні оплески заглушують останні слова промовця. Урочисті привітання від робітників редакції й спілки робітників освіти. Потім відповідь на привітання т. Пилипенка й розпочинаємо літературну частину. О першій годині ночі прощаємось з профспілчанами.

ВИСТУП „ПЛУГУ“ У ПРИЛУЦІ

В молодих читачів. Літературний ранок для школярства старшого концентру і профшкіл

Скрізь по стінах і вітринах в Прилуці — плакати:

„Привіт Українським революційним селянським письменникам - каменярам культурної революції“.

Привіт письменникам, гостям Прилуччини — будівникам Української Радянської Культури“.

Розліплено також афіші про наш виступ.

О 8 ГОДИНИ ВВЕЧОРИ

Найбільша зала в Прилуці — зала педтехнікуму — не вміщує народу. Авдиторія — члени профспілок. Великий натовп ще на дворі — не вистачило квитків. За столом окр. інспектор політосвіти тов. Заблоцький:

— Товариші! Вечір присвячений змицці трудящих Прилуччини з письменниками вва-

жанням т. Ведміцький, що був нам скрізь, а особливо в Густині, совісним „гідом“. У прилучан він не аби якою популярністю користується. В неділю приходить робити знову поза програмою ранок для старших груп семірічок і профшкольців.

ОКРУГОВИЙ МУЗЕЙ

За браком часу нам приходить лише пробігтися по музею. Музей невеличкий, але заслуговує на велику увагу. Багацько попрацював коло музею керівник музею т. Маслов. В ньому переважно зібрані експонати з панських музеїв Прилуччини. Треба сказати, що на Прилуччині жило багато панів - лібералів і українофілів. Це Галягани, Репніни, Маркевичі й інші, які дуже кохалися в старовині

й закладали в своїх маєтках власні музеї. Частину експонатів привезено з Ленінграду.

ВЕЧІР ДЛЯ КОМСОМОЛУ Й МОЛОДИ

Найцікавіше те, що комсомол утилітарно підійшов до нашого виступу. В виступах вони дали своє соціальне замовлення: письменник у своїй творчості мусить відбивати наше життя, плямувати наші недоліки, заряджати нас енергією до роботи й намічати шляхи до кращого життя. В записках і запитаннях молодь прагнула розв'язання пекучих питань в житті й почасти в літературі. Цікавилися літдискусією, що була між Хвильовим і Пилипенком. А таке запитання: „Як ви дивитесь на такі вирази в сучасній літературі, як то — „лапач за буфера“ і т. і., чи тут багато містедства“... примусило нашого шановного Антошу Ко, під час читання своїх гуморесок, повикидати зовсім невинні місця.

Є в Прилуці невеличка група і літературного молодняка, (Коршун, Куриленко, Жежера, Просяник і ін.). Друкуються вони в літературній сторінці місцевої газети й навіть мають два літературних додатки, які так немилосердно, а може й заслужено, погромив у „Літературній газеті“ тов. Б. Коваленко. Хлопці захоплюються літературою. Що є безперечно явищем культурним, і комусь і якось треба їм допомогти.

Т. Г. ШЕВЧЕНКО НА ПРИЛУЧЧИНІ

Є така брошурка Є. І. Хоменка, видана Прилуцьким окр. музеєм. Я дозволю собі дещим скористатися з неї для свого нариса. Відомо, що Шевченко за свого життя багацько часу прожив на Прилуччині. Вперше він приїжджав сюди з Є. Гребінкою. Потім і сам почав учащати, гостив він переважно в тодішніх панів лібералів, як княгиня В. О. Репніна, що відіграла велику роль в житті поета, Галагани, „мочемордій“ Закревський, письменник Маркович й ін. Цікаві записи Шевченка про Густиню:

„Коли ви, любий читачу, кохаєтесь в рідній старовині, так пораджу Вам, коли переїздитимете через Прилуку на Полтавщині, зупиніться там на добу... Навідайтеся з панотцем Іллею Б... до напівзруйнованого Густинського монастиря. Він по той бік річки Удаю. Можна Вас запевнити,

що не каятиметеся. Це суще Сінхкерове абацтво. Усе тут є: і рів глибокий та широкий, колись то повний води з тихого Удаю, і вал, а на валу на тому є високий кам'яний, зубчастий мур із внутрішніми ходами та бойницями, є й склеп чи печери, що нема їм краю...“

Варто підсунути нашим українським юдофобам, „пілюльку“ про один випадок з Шевченком у Прилуці:

„В той час як у Прилуці перепрягали нам коней, це було вночі, трапилась пожежа в сумежній вулиці. Горіла убога халупа, народу назбігалось, але тушили й допомагали переважно євреї, тому, що в халупі жив їх одновірець. Ми прибігли на пожар у свою чергу, і Тарас Григорович кинувся рятувати майно погорільців. Він, нарівні з усіма, виносив ріжний хлам і, по закінченні, держав промову до християнського населення, яке так неохоче брало участь, тому що горів „жид“. Шевченко гарячим словом докоряв присутніх у рівнодушності, доводячи, що чоловік у біді, якої б нації він не був, якої б віри не держався, стає найближчим братом нам. (спогади Чужбинського).

Взагалі Прилуччина багата спогадами про Шевченка. Є ще люди, які його бачили і яким він залишив на згадку свої малюнки й картини. Недавно ще 25/V — 27 р. селянин с. Линовиці продав таку картину до окрмузею. Розміри полотна 54 × 38 сант. Змальовано на ній пейзаж з вітряком. Тепер ця картина зберігається в Інституті Шевченка в Харкові.

Одна з живих свідків Шевченкових часів живе і зараз у Прилуці. Це вже стара бабуся на прізвище Марія Кухаренкова. Кухаренкова розповідає, що Шевченко був страшенно старий, виснажений, змучений, борода йому заросла, ніс був синій. Батько Кухаренкової товаришував з Шевченком.

ПРОЩАЙ ПРИЛУКА!

Останній візит до робітників друкарні, де Антоші Ко довелося ще раз прочитати кілька своїх гуморесок, і ми зайшли попрощатися до окрвиконкому. Голова окрвиконкому т. Голишов у своєму привітанні подякував нас за приїзд і прохав ще навідатися до Прилуки.

ДО 50-РІЧЧЯ АПТОНА СІНКЛЕРА

(20/IX 1878 — 20/IX 1928)

1904 року Аптон Сінклер, нікому невідомий молодий письменник, що сотнями постачав макулатурні романи для вуличних листків та п'ятицентових видань, поїхав за дорученням одної з таких газет, до різниці в Чикаго.

І з його постережень виріс його перший соціальний роман, що зробив велику сенсацію не тільки в Америці, але і в Європі. Це — „Нетрі“, що з'явилися 1906 року і майже одночасово були перекладені ще на 17 мов. Цей роман не тільки здобував слави Сінклерові, але й загрожував руйнуванням низці консервних фабрик. „Нетрі“ принесли авторові не тільки славу, а й довголітні утиски з боку буржуазних і капіталістичних кол. І в які тільки форми не виливалися ці утиски, особливо після війни. Йому не давали паперу для друкування; пошта не пересилала його творів, друкованих на рудуватому обгорточному папері в власнім видавництві; бойкотували журнал „Bookman“, який вмістив роман Сінклера „Бостон“, присвячений процесу Сакко і Ванцетті. Це було відповіддю на злу соціальну сатиру на буржуазне суспільство, яка була не тільки тлом, але й суттю його романів.

Романи Сінклера здебільшого соціальні. Але він не тільки письменник соціальних романів, і не тільки соціалістичний письменник. Сінклер є й дійсним соціалістом, глибоко проіннятий ідеями соціалізму. Правда він прийшов до соціалізму не від робочої класи. Він — типовий виходець із інтелігентських кол, що прилучився до соціалістичної партії, але зберіг багато де чого з ідеології своєї класи.

Завданням своїм, як письменника — соціаліста Сінклер становить виявлення темних сторін капіталістичного устрою і паралельну пропаганду соціалістичних ідей. Сінклер відкидає „Мистецтво краси“ і на місце його

ставить „мистецтво сили, могутності“. Письменники й поети в його уваленні є силою, яка посуває вперед розвиток людства і творить життя. Але це, звичайно, не ті письменники, що зайняті одною естетикою і не звертають увагу на соціальні явища; і не ті що ховаються в красивій брехні від суворої дійсності. Сінклер вимагає від письменника сили дивитись прямо в очі дійсності, яка б вона не була.

І першим це робить він сам. Завдяки такому погляду Сінклера на завдання письменника, який відбився цілком на його романах, його обвинувачують в тому „що його романи не мистецтво, а гола пропаганда, гола політична агітка“.

На соціальним ґрунті побудовані всі великі епічні романи Сінклера. Вони відбивають великі громадські конфлікти сучасності, в яких народжуються класи країни. Ні один письменник не охоплює так широко найрізніші сторони життя Штатів, їх машинізацію, весь чудовищний розвиток індустрії країни. Досить нагадати про такі його романи як „Король вугіль“, що змальовує великий страйк у Колорадо, „Джимі Гігінз“ — роман про пролетаря, кинутого у війну, „Петролеум“, що охоплює 20 років індустріального життя Америки. „Бостон“ — присвячений страті Сакко і Ванцетті. В основі епічних романів Аптона Сінклера майже завжди лежить яка-небудь історична подія, і можна з певністю сказати, що колись ці романи будуть за історичні документи.

Але як би не були глибоко просякнутими соціалістичними ідеями романи Сінклера, в них все ж дуже помітно відчувається інтелігентське походження письменника. Пролетаріят у Сінклера це не стільки борець за волю

іправа працюючого, скільки мученик капіталістичної класи. Такі здебільшого його головні герої з пролетаріату, як, наприклад. Едамс з „Тюремні птахи співають“, Джімі Гіггінз, з романа тієї ж назви.

Навпаки, дуже рідкі яскраві типи бойців - пролетарів, які б не тільки покійно мучились, але й уперто і сміливо боролись з своїми класовими ворогами.

Фріче називає соціалізм Сінклера „мирним інтелігентським соціалізмом“, який складається „із покаяння й жалости, опрощення і релігійності“.

Позитивні герої романів Сінклера це здебільшого такі ж виходці з своєї (інтелігентської, а то й буржуазної) класи, які відрікаються від неї, переходять на бік пролетаріату і поривають з минулим життям. Де в чому вони нагадують наших народників з їх „опрощенням“ і „відреченням“ від минулого свого життя. Такий адвокат Мотено, в романі „Північ і Південь“. Принц. Гаген, Хол Іорнер в „Король вугіль“. Майже автобіографічну картину такого відмовлення від буржуазного життя і переходу до соціалізму подає Сінклер в своєму романі — „Іспит кохання“. Тиренс — герой його, багато де в чому нагадує самого Сінклера. І він у свої молоді роки був також пройнятий гуманітарними ідеалістичними ідеями і також відмовився від них, коли став віч-на-віч з живою дійсністю. Але зовсім він не може позбутися ідеалістичного початку в своїй ідеології, і на всьому протязі його творчості в ньому змагаються ці два протилежні напрямки: ідеалізм і реалізм.

Перший проявляється з особливою силою в періоди відносної соціальної тиші, другий — в періоди загострення класових конфліктів, економічних і політичних подій.

В романах першого напрямку Сінклер більше виявляє себе, як художника, талановитого описувача вузько - психологічних явищ; в других — він більш соціаліст - агітатор, ніж художник і від індивідуального він переходить до соціального. Тільки в „Нафті“ Сінклер вже органічно зв'язує соціальні явища з психікою персонажів, і висловлює свою революційну ідеологію через образи, а не як голу

пропаганду. З цього погляду „Нафта“ починає собою нову добу в творчості Сінклера і наближує її до революційного мистецтва.

Ще з більшою ясністю, ніж у романах, висловлює Сінклер свою ідеологію в своїх публіцистичних творах. Їх багато. Першим з них (хронологічно) є „Індустріальна республіка“ (1907 р), що подає Америку майбутнього в уявленні письменника. Це утопічна промислова республіка, яка наступить без усякої боротьби після того, як капіталісти і працюючі зрозуміють необхідність соціальних реформ і капіталісти добровільно віддадуть свої багатства працюючим. Цей твір цілком відбиває ідеалістичні погляди Сінклера в першу добу його творчості. З останніх його публіцистичних творів найвизначнішим є цикл „Мертва рука“, „Мідна марка“ (1919), „Дослідження американського журналу“, „Гусята“ (1924), „Гусячий крок“, „Мистецтво мамони“ (1925), „Спроба економічного пояснення“.

Завдання Сінклера в цьому циклі — це пояснити сучасну культуру з погляду революційного критика, виявити, що вона обслуговує лише буржуазію і відповідає тільки її вимогам.

В „Книзі життя“ Сінклер, як учитель життя, подає освітлення майже всіх головних сторін життя: науки, філософії, моралі, здоров'я, кохання, шлюбу, політики і т. ін. Але й тут він всеж залишається не чистим соціалістом, його ідеологія — ідеологія інтелігента, виходя з аристократії, що став соціалістом, але не злився органічно з пролетаріатом. І це перешкоджає Сінклерові стати дійсним пролетарським письменником.

Українською мовою видано такі твори Аптона Сінклера:

1. Кінець старого світу.
2. Сто процентів.
3. Король вугіль.
4. Самуель шукач.
5. Мене звуть тесло.
6. Герой капіталу.
7. Джімі Гіггінз.
8. Сакко і Ванцетті.

О. П.

НОТАТКИ НА ПОЛЯХ

„МАТІРНЯ ГОВІРКА“ АВАНГАРДУ

„Бійтесь академіків, правописників, українізаторів!..

Не слухайте їх і пишiть так, як вам підказує чуття і спогад матірньої говірки!“

Так закликає аж двічі прокламація Авангарду...

Стійте, стійте! Та це ж ми, здається, вже чули. Це ж ми кілька разів зустрічали такого чолов'ягу, що ані вчити, ні читати українського не хоче, бо „в нашому селі так не говорять“, бо „моя матірня говірка не така“.

Та подібне щось і покійник Нечуй-Левицький говорив, здається у своєму „Кривому дзеркалі української мови“.

Куди ж це ви, авангардовці, завертаєте?..

Та в цій же прокламації й ілюстрації цієї „матірньої мови“ маємо:

„Образ піднятого курка для пострілу й застиглого в напруженні курка є не менш динамічний, ніж літ кулі звідти“.

Звідки ж все таки, дорогі авангардовці? Здається і на „матірній“ мові кулі все ж таки з курків не вилітають... Не ясна, бачте, оця ваша говірка... Щось вона ніби неграмотністю і самогонством тхне.

„ПОЛАТАНА ЩОГЛА“ МАСЕНКОВА

„В останнє глянули на Дніпропетровське — велике робітниче місто. „Служба“ нашого старенького „пароплаву“ напнула також далеко не нову полатану щоглу і ми тихо попливли вниз по Дніпрі“.

Це так розповідає Т. Масенко в „Молодняку“ 7—8, як вони мандрували з білоруськими товаришами „битим шляхом по Україні“.

Дуже цікава тут щогла в цьому нарисі: Мало того, що вона „полатана“, і що її служба „напинає“. Вона має ще дивні властивості:

„Напнута свіжим вітром кілька разів поливана щогла понесла наш дуб ще хутчіш... (ст. 92).

Яка користь мандрівок „битими шляхами“, як вони збагачують лексику! Досі ми думали, (та й Грінченко в своєму словникові так думав), що напинають, чи то люди, чи вітер — вітрило, парус, а вже ж ніяк не щоглу, бо „щогла“ — це ж те що по рос. „мачта. Тоненька вона на дубах дніпровських та й латати її не зручно — де вже там латки пришивати до дрючини...

Нам чомусь здається, що комусь слід би трохи підлатати знання мови (хоча б заглядати в словники відповідні) та й взагалі висловлюватись ясніше, а то ота сама „служба“, що щоглу напинала, може і не зрозуміти і на кпини взять автора.

„ЛАМАНА І КОМБІНОВАНА“ РИМА

Всякі отам теорії літератури, науки віршування, поетики, підручники мови для 7-річки говорять, що рими бувають точні й неточні, багаті й бідні, жіночі, чоловічі й дактилічні; перервані й перехресні, початкові, кінцеві і внутрішні то що.

Рецензент же „Молодняка“ (№ 7—8) т. Пятковський І. в глибокодумній рецензії на Олесеві Донченкові „Околиці“ робить

відкриття в поезії, заводячи ще нові категорії рими:

„За приклад того, як автор ламає риму, переходить від звичайного чотирьох-рядкового розміру до комбінованої рими, можна подати вірш „Осінь“:

То жовті, як віск,
то червоненькі,
червонощокі.
Давно вже обтрушені яблука
В саду вже блукання, мов кішка блука
І шепчуть (чи грають)
осикі
високі.

Придивляємося, придивляємося ми до цієї цитати, щось вона ніби мало доводить геніальне відкриття т. Пятковського! Є тут рими „червонощокі — високі“, „яблука — блука“, а от де ж ота гомонська комбінована рима, та ще така, що перейшла від звичайного чотирьох-рядкового розміру — так рецензент і не вказав. Та й взагалі якось не довів можливість переходу розміру (хоча би й звичайного чотирьох-рядкового) в риму, хай би вже й „комбіновану“.

Шкода!.. І рецензента й редакцію!..

II. Стан

ЕПІКОВА РОМАНТИКА, СПОСТЕРЕЖЛИВІСТЬ І „ЯКІСТЬ“

„... (Махновці) лаючись, волокли Галю до коменданта й грубо одштовхували бабусю, погрожуючи. Та вона не лякалася,

тяглася за ними через увесь парк і цупко трималася разом з дочкою. Коли їм це набридло (бабусі з дочкою? ред.) говорити, якийсь з них витяг два пістолі і, регочучись; забив її і скотив у рівчак ногою“... („Без ґрунту. Гр. Епik. ст. 20.)

Кому набридло говорити і що саме — автор не каже. Натомість, захоплений „романтикою“, убиває бабусю аж з двох пістолів, і саме пістолів, а не наганів, чи мавзєрів. Так, бачте, виходить „романтичніше“.

... Друкарка легко хилитнулася, густо порожівіла до тоненьких хрящів дрібних вух, рожеві плями спокоху виїшли на маленькі груди й п'ятаками виліпились на шиї“... („Без ґрунту. ст. 29).

Діється це не на пляжі, а на службі, в Наросвіті. Але й тут автор очі свої добре запусає куди й не слід, роблячи ще й цілі фізіологічні відкриття.

Колись Нечуй - Левицький дуже полюбляв порівняння: все в нього „як'та „неначе“... Любить порівняння і Гр. Епik. Беремо перші шість сторінок „Без ґрунту“ і підраховуємо слово „як“. Чимало. Аж 15!

Далі йде „але“, що починає речення. Ось на стор. 38 — 39 — цих „але“ ціла група: „Але тепер, коли вона знову“... „Але мені краще було б“... „Але цей неспокій“... „Але ось уже й установа“... „Але „вчений і битий“ ще не починає“... і т. д.

Але... Але... Але й мало ж ви, т. Епik, працюєте над своїм стилем!

М. М.

БІБЛЮГРАФІЯ

Р. Троянкер. Повінь. Поезії. „Плужанин“. 1928. Ст. 32, ц. 35 коп.

Здебільшого жінки - поети мають спільну долю: починають з безкінечних варіацій на теми кохання, в центрі уваги ставлять полові переживання, навіть у писаннях на інші теми почувається зосередженість автора над своїм сексуальним еством, яка логічно розвивається в справжній культ самиці. За приклади можна взяти поетес - росіянок (Ахматова, Жадовская), на Україні — творчість Забіли, Л. Могилянської і — особливо яскравий приклад — книжку Р. Троянker „Повінь“.

За винятком кількох поезій всю книжку присвячено темам кохання, всяким нюансам полових переживань („Трава прив'ялена“). Хай мене пробачить автор — при читанні книжки її мимохідь пригадуються ті славнозвісні індійські праведники, що все своє життя дивилися собі на пуп — в сподіванні дивного сйва, що має з'явитися їм у такому спогляданні. Ніяких наслідків, звичайно, вони не дочекувались, як, напевно, не дочекається їх у своїй зосередженості і автор „Повені“. І це не з приводу одного якогось вірша, а всієї атмосфери книжки. Читач одразу ж відчуває де центр уваги авторової, що найбільше автора хвилює, де автор досягає найбільшої насиченості й барвистості.

Сексуального елементу не можна уникнути в літературі, як і в житті. Проте й поети - жінки мусять бути багатогранними і гармонійними в своїй творчості, жити цілим життям, а не вузьким колом полових, родинних переживань; мусять частіше згадувати таку прекрасну, багатогранну постать у нашому письменстві, як Леся Українка.

Перший вірш книжки написано на тему „батьки та діти“ — розходження між дочкою, що віддається новому життю й батьками - ев-

реями, що й досі вірять у Талмуд. Далі ще будуть вірші на подібні ж теми — всі вони безпретензійні й ширі і нагадують однакову лірику В. Сосюри. Коли б під ними підписався Сосюра, читач поймав би цьому віри, бо вони не кращі й не гірші за сьогоднішні Сосюрині вірші.

Сине місто в повені осінній,
Я — просте, задумливе дівча,
Ти поет, відомий в Україні
І мене не можеш покохати...

Єдина ріжниця, що Сосюра вжив би правильнішої форми: на Вкраїні. Але мовні помилки ми можемо доки що Р. Троянker прощати, як їх прощають у Росії Уткину, хоч поки що свої „Повести о рыжем Мотеле“ Р. Троянker ще не написала. Важче пробачити такі непродумані образи:

В мене мозок — кований чавун,
бо коли в першому віршові автор заявляє: „... я працую на заводі...“ то в наступних віршах він повинен знати, яка ріжниця між чавуном і залізом. В іншому віршові англійці

... розстріляли Нанкін
у повітрі, синьому од куль.

Вся книжка свідчить про намагання вийти на здоровий бадьорий шлях. Та не зважаючи на те, основний мотив книги — печаль. Психологічно - центральне місце посідає в книзі безперечно вірш „Трава прив'ялена“... Цікавий він тільки, як психологічний документ, написаний так сміливо й натуралістично на таку непевну тему, як половий акт. По прочитанні цього й інших, близьких по настроєві, віршів хочеться запитати: коли це не міщанська література; то що ж тоді, взагалі, міщанство? Письменник, пишучи, не може не почувати свого читача, якого він добре

не дав у своїй збірці отої краси гірської, що він її так любить. Чи не яскравіший образ у всіх „Тернових квітах“ є

На березі пустому —
Ні жнив, ні сінокос,
На хресті кам'яному
Заплакав сам Христос.

Цей образ, видимо, подобається і самому авторові; він повторює його в Гуцульській думі „Святий вечір“. Ця дума, та такі поезії як „Ридання сопілки“, „Повій, повій, вітре“ та інші свідчать про сильний вплив на Гренджу - Донського пісенної народньої творчості. Більшу частину його поезій можна покласти на ноти, пустити між селянство гуцульське — в цьому їх вартість. Сумні мотиви гірських пісень, їх прості слова повторюються в поезіях Донського — може, як він сам згадує, під впливом небіжчика батька. Нова поезія українська пройшла повз Гренджу, ані сліду її в збірці немає. Як знати: може це краще. Адже темний русин може її й не сприйняти, а натомість уподобати ці примітивні рядки...

Отож плакаємо надію, що далеке Закарпаття злюбить свого співця, а ми звідси допоможемо культурному розвитку занедбаного, занапащеного краю. „Тернові квіти полонин“ кличуть до цього.

С. Пилипенко

М. Нікановіч. Крык працы. Апаваданьні. Беларускае Дзяржаўнае Выдавецтва. Менск. 1928. ст. 66. Цана 35 к.

Молодий білоруський письменник М. Нікановіч у своїй творчості головну увагу віддає темам, взятим із селянського життя. Перші збірники його оповідань, визначаючи це основне тематичне настановлення його творчості, разом із тим сповнені спогадами недавньої революційної боротьби, як проходила вона в білоруській „вёсці“. Назва першого збірника оповідань Нікановіча „Радасьці“ ніби характеризує ту нестримано-радісну путь, що нею пішла революційна „вёска“, давши своєму співцеві цілу низку, тою радістю сповнених, образків — „Песьні вясны“, „У дзень Першага Мая“, „Вёска у радасьці“, „Радасця“. Світлорадісний тон, непереможна віра в нове життя бризкають із кожного рядки невеличких, більше від чуття, а ніж від розуму, іноді юно-наївних цих перших оповідань Нікановіча. Мотиви пробудження класової боротьби в умовах війни з поляками, переплетені з чуттям кохання героїв цієї

боротьби з усіма трагічними її наслідками, ось головне, що характеризує другу збірку письменника під назвою — „Золак“.

Остання збірка оповідань — „Крык працы“ виявляє певний новий ступінь у творчості її автора, так з погляду тематичного, як і формального. Пройшли вже бурі громадської війни й село живе іншими інтересами іншими пориваннями. Радість визволення, радість боротьби переходить у радість вільної праці, Особливо показовим з цього погляду є оповідання „Крык працы“, що дало таку влучну назву цьому збірнику. Цілком нефабульне, сповнене властивими авторові емоційними описами, воно, проте, значної сили впливу й читаєш його із захопленням. Ранок, лиш „вечер - раздольнік“ з „густой і цяжкай песняй жытніх прастарау і смутна кучаравого лесу“ гуляє над селом і раптом „спачатку у одним канцы, потым пасярэдзіне, а тады адразу з усіх двароу напоувнілася вёска галасамі чыстымі, моцнымі, зачартаванымі при цяжкої рабоце і слаунымі як гэта летняя раніца“ (ст. 4), жваві, ділові про косовицю розмови, радісний малюнок самої роботи і невідступні думи про своє життя, про „культурную гаспадарку“, паралельні малюнки жіночої праці з мріями — „высвабджацца трэба од гэтага і як найхутчэй, каб не зрабіцца такой, як Алёна, і ламаць трэба усе старое, і панавому“, а над тим усім — „працоувны гук“ — ось та світла частина малюнку, що його барвистими фарбами накладає Нікановіч. Але він раптом кидає чорні, страшні плями великого, такого страшного для села лиха-посухи. Два тижні стоїть спека й тривожними думами, болючим криком праці живе село. Нарешті проста розійзка „гарматним стрэлом пракаціўся гром і пасля некаторага зацішша зацопай на стрэхах буйны дождж“ (ст. 19), а далі знову радісний гімн — „слауны і любы крык працы“.

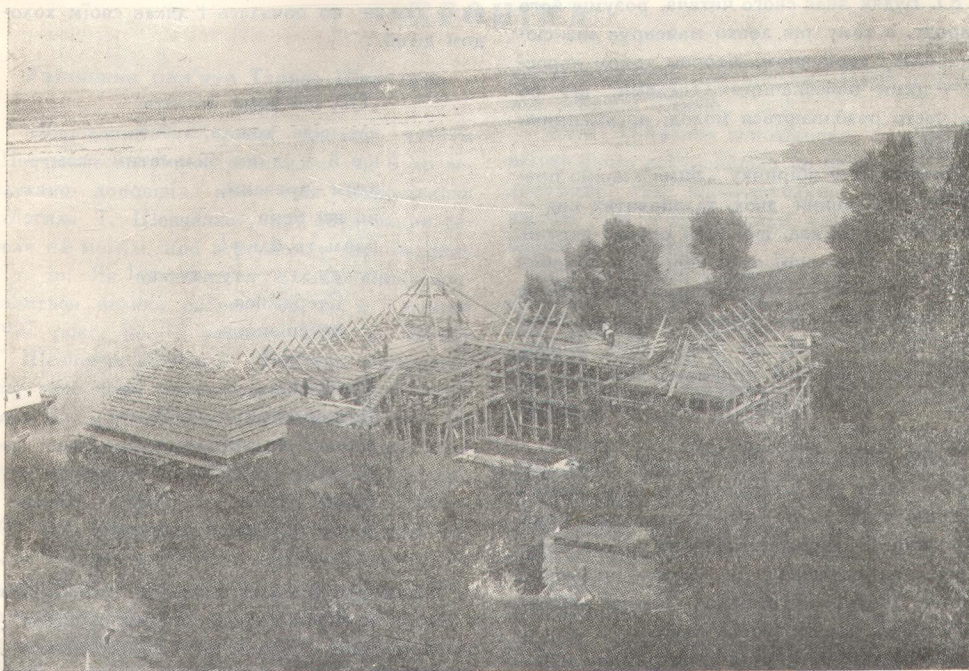
Не можна ще раз не відзначити велику художню й соціальну вартість цього невеликого оповідання, рідко бо коли вдається в такій формі примусити пережити і захопити читача відчуттям творчої праці, дати сильний її малюнок.

Поруч із цим емоційним малюнком праці нового села, автор відкриває перед нами й інші боки його життя. Класова боротьба в інших формах і тепер точиться на селі. Разом із зростанням самосвідомості незаможників, міцною їх організованістю й колективним

наступом на куркуля, проти молодих організаторів нового господарства гуртуються ворожі сили куркулів, що забивають активного комсомольця й сількора Адася (На начлезе). Самогонка, що перевертає людину на звіря — син забиває свою матір — це лихо також відбиває автор у оповіданні „Так часто буває“. Нарешті, трохи фантастичне оповідання „Ноччу Купальскую“ характеризує звязок автора

мінні учасники пейзажів — „ведер“, що чуйно реагує на всі прояви людського життя, і білоруські ліси — певно свідчать нам за Нікановіча, як селянського письменника і з формального погляду. Прекрасні реалістичні діалоги, вміння загострити думку на пекучих питаннях сучасного білоруського радянського села й завжди симпатія, навіть деяка ідеалізація його революційної частини — говорять

ВШАНУВАННЯ ПАМ'ЯТИ Т. ШЕВЧЕНКА

Будують на могилі готель для екскурсантів

із сільськими легендами й переказами, виявляє підоснови його образних елементів мови, що глибоко вросли в селянську стихію. Але разом із тим перетворюються в його мистецьких руках лише на засіб впливу для нової мети без ніякого тяжіння до відбиття селянської віри й психології, а навпаки для її перетворення, згідно з матеріалістичним світоглядом. Отже сила поетичних висловів, звязаних, як нам здається, з народньою творчістю білоруською, свіжих і надзвичайно ліричних — „вулиця ляжала раскатаны суровим рушніком“ (ст. 16) „яшче неба сінь-белью ия умылася, яшче запозьненыя зорки жартавалі мірганням своїм, а ужо птушкі будзілі гай, поплау шырокі, поле...“ (ст. 23), неод-

про Нікановіча, як письменника революційного села.

Єдине, що можна закинути авторові збірки „Крык працы“, є трохи примітивна композиція деяких його оповідань: виключаючи, як особливу форму, твір „Крык працы“, бачимо здебільшого надто прямолинійні, нескладні ситуації, надзвичайно оголену систему мотивувань й будову цілого твору. Не становлячи великої шкоди для невеличких оповідань, уміщених у даному збірнику, ця вада може не гаразд позначитися на більших синтетичних творах автора, що їх ми від нього, досить вправного уже майстра, маємо право сподіватися.

Юрій Савченко

Будяк Ю. Зима. Збірничок для дітей-середнього віку. Малюнки художника Рубана ДВУ 1928 р. стор. 64 ц. 30 коп.

Надзвичайно приємно взяти до рук цю книжечку, таку охайну, гарно видану, і, до речі, не дуже й дорогу.

Юр. Будяк вже давно пробує свої сили в літературі для дітей. Тут він — дома. З кожного рядка його поезій для дітей, а чи про дітей, з кожної сцени його оповідань, віє така сила любови й ніжності, що читач не може цим не захопитися.

Ю. Будяк знає свого читача, розуміє його природу, а тому так ловко маневрує між сюсюканням і серйозним, діловим тоном дорослих — цими небезпечними скелями, що об них часто розбиваються молоді письменники для дітей.

До того ж у збірнику „Зима“ маємо прекрасне сполучення двох талановитих сил — поета й художника, що один одного вартить. О. Рубан до кожної теми збірника поробив чудові гравюри на дереві, показавши себе не аби яким майстром. Зимові пейзажі, динамічні постаті дітей на снігу, коні, собаки, прекрасно переданий присмерк зимового вечора — ці всі ілюстрації надали книжці дійсно художнього вигляду.

Зміст збірничка такий: вступ (про рух землі і зміну діб року), початок зими, зимові наступи, чудні квіти (загадочка), зима прийшла, герць із морозом, надвірня робота, хатня робота, на спускалці, на ставку, на вигоні, снігова бабуня, на ковках, дивний майстер (загадочка), ранок, в обід, вечір.

Як бачимо план збірника витримано добре: 1) зима прийшла, 1) зимова робота 3) зимові забавки, 4) зимовий день. Кожний розділ книжки ілюстровано 1—3 віршами надзвичайно легкими до читання, до заучування дітьми.

В усіх віршах відзначимо силу динамізму — кожне слово в Ю. Будяка ніби живе, ніби та сніжинка, чи санки, що з гори летять, або коньки, які з веселим свистом ріжуть лід. В той же час, щоб уникнути одноманітності, автор часто вірша свого починає епічним вступом, в дусі народніх пісень:

... „Ой, морозе, морозеньку,
Не підсовуся близенько ...“
або
з - за гори, з - за гори
та й не день уже й не три
ой, задули, загули
завіяли, замели
жигуни - вітри“.

Але як тільки поет переходить до опис зимових бур, чи морозових погроз, або дитячих забавок, враз цей спокійний тон зникає, а натомість з'являється короткий, стислий, звучний і швидкий ритм:

... „У снігах
мчим — як на вітрах
гу - х!
Га - х! („На спускалці“).

Прекрасно передано зимові наступи, коли зима тільки - но почалась і лякає своїм холодом дітей.:

„Ой, іде зима патлата,
зла, сіда, товста, зубата
ще й з одним бильматим оком —
злим - презлим,
на всі боки
блیم та блім!
гу - гу - гу — ту - ту - ту!
Стережися,
не спізнися,
замету!
Замотаю,
Повгортаю
в білий килим - дим!
Блім!
Блім!
Блім! („Зимові наступи“)

Відзначимо й кілька незначних хиб. Зрідка у автора не зовсім гладко „витанцьовується“; ось прикладом: „Цілий вік, з року до року, вона має цю мороку“, „на полу м а м а, пряде довгу нитку тягне, тягне“ (доводиться вимовляти як французьке м а м а), „Скільки око — меж нема“ (краще сказати: скільки ока). Чомусь вірш „На вигоні“ закінчено барабаном, хоч справа йде про бій у сніжки.

Ну, та ці хиби незначні. Вони ніяк не зменшують великої вартости всього збірничка. Хотілося б побачити за таким же планом збудовані дальші книжки про весну, літо й осінь. Ото тільки слід трошки змінити вступ: дати його зрозумілішим і легшим до читання (до речі, невдало сказано у Ю. Будяка: у вступі до „Зими“ „доки ми вийдем з області зими“).

Побажаємо в наступних збірниках бачити малюнки О. Рубана, а рівно й таку приступну ціну (30 коп.), за яку ДВУ заслуговує подяки

Мих. Марусик.

ХРОНІКА

Увічнення пам'яті Тараса Шевченка

Нещодавно в Харкові відбувся пленум Шевченківського комітету, на якому було заслухано доповіді: про стан Заповідника „Могила Т. Шевченка“, про збудування готеля на могилі, про аерозйомку Заповідника і т. ін. Як виявляється, в заповіднику проводиться велика робота: за час з 1 жовтня 1927 року, по 15 вересня 1928 р. могили Т. Шевченка відвідало 24639 чол. екскурсантів, при чому організовані екскурсії склали 85 % загального числа відвідувачів; серед екскурсантів найбільш українців, але були екскурсії із РСФСР, білоруси, то-що, в травні—червні на могили бувало 300—400 чол. екскурсантів щодня. Такий наплив людей, звичайно, примушує вжити як найбільше заходів щодо культурного їх обслуговування і вже й минулого літа в заповіднику працювали екскурсиводи, функціонував музей і читальня, було відкрито кіоск ДВУ, що дав оборот зверх 2000 карб.

В кіоскові найбільше куповано було „Кобзар“ Шевченка, портрети й бюсти та листівки з краєвидами Могили.

Влітку 1929 року на могилі буде функціонувати кіно (при готелі), установлюється радіо з гучномовцем, поповнюється бібліотека, словом вживається всіх заходів, щоб екскурсанти були обслуговані, як найкраще, бо-ж влітку має бути до 50.000 екскурсантів.

Готель, що його будують недалеко від Могили буде викінчений остаточно на початку травня 1929 року. Розраховано цей готель на 120 чоловік. Тепер приступлено вже до впорядкування і садиби при готелі—там насаджуються садок, впорядковується стоки для води то-що.

При готелі буде й міліційний пост—це

конче необхідно при напливі людей, а також для охорони готелю.

Фото-здімання заповідника, переведене влітку цього року, вийшло як найкраще, воно допоможе так впорядкуванню заповідника взагалі—як і художникам-скульпторам при будові пам'ятника.

Що до справи будування пам'ятника Шевченкові—то Пленум Шевченківського Комітету доручив Інституті Тараса Шевченка разом з будинком імені Блакитного—улаштувати виставку проєктів пам'ятника і диспут з приводу поданих проєктів.

Пленум ухвалив передати книгу записів відвідувачів Могили Шевченка—Інституті Т. Шевченка, з тим, щоб Інститут видав окрему книжку про враження й побажання відвідувачів могили.

Київські філії Комітету та Інституту Т. Шевченка мають скласти меморіальний музей Т. Шевченка для Заповідника. Інститут Т. Шевченка видає провідника на могили Шевченка, а ВУФКУ діапозитиви про життя й творчість поета. Стінгазети, що їх склали екскурсанти, ухвалено передати Інституту Т. Шевченка.

На пленумі були товариші з Шевченківського Окривконкому та Канівського райвивконкому (голова РВК), останньому пленум передав прохання Комітету побудувати містки на шляху від Каніва до Могили, організувати лікнеп, хати-читальні та школи для дорослих.

Закриваючи Пленум голова Укр. Науки тов. Озерський відзначив, що Комітет набирає більших функцій, ніж справа збудування пам'ятника Шевченкові—і на черзі вже переіменування комітету в постійний Комітет по вшануванню пам'яті Т. Шевченка.

М. Лебідь

Кожна школа має „Плуг“

Газета, журнал за наших часів є не лише бажаний, але й необхідний елемент для роботи з дітьми в школі. Хто з учителів не знає, в якій пригоді стає газета й журнал в роботі лікпунктів. Та й одним із завдань лікпунктів є заохотити учня до постійного читання як округової газети, так і центральної преси.

У великій пригоді стає художній журнал в роботі зі старшими групами.

Та й сільському вчителю, яке зараз готується до перевірок з укрмови то що і, взагалі, поглиблює свої знання, треба мати бодай один з періодичних художніх журналів.

Тому то мусимо відзначити уважність до потреб школи і вчителя з боку Проскурівської Окнаросвіти, що на цілий рік передплатила журнал „Плуг“ кожній школі Проскурівській округи. Всього передплачено школам Проскурівщини 400 примірників.

Варт було б Наросвітам інших округ і окремим школам та вчителям піти за прикладом Проскурівщини.

„Літературний Ярмарок“

ДВУ розпочинає видання альманаха - місячника „Літературний Ярмарок“. „Літературний Ярмарок“ міститиме твори письменників всіх революційних літературних угруповань. Завданням своїм альманах ставить дати читачеві цікавий, читабельний матеріал, незалежно від того, до якого з сучасних рев. літературних угруповань належить автор.

Редагує альманах М. Хвильовий.

„Роман - газета“ українською мовою

Московська „Роман - газета“ — дешева книжка для масового читача — дістала за рік свого існування широкого розповсюдження й успіх серед читачьких кол. Подаючи читачеві кращі зразки сучасної й старої белетристики „Роман-газета“ коштує в кілька разів дешевше від „нормальної“ книги. Це головна причина широкого її розповсюдження і успіху.

Йдучи за прикладом московського видавництва, видавництво „Український робітник“ розробило план видання „Роману - газети“ українською мовою. Видання це буде, правда, трохи відмінне від московського. Видання „Українського робітника“ виходитиме за назвою „Романи і повісті“. Кожен випуск

„Романи і повісті“ міститиме десь 250 сторінок тексту і подаватиме цілком закінчений роман чи повість. Видання виходитиме книжками звичайного книжкового формату, а не напівгазетного, як московське, бо така форма, як показав досвід, зручніша для читання і, головне, дає змогу краще зберігти й використати книжку для книгозбірень. Проте коштуватиме воно значно дешевше від „звичайної“ книги. Тоді, як звичайна книга того ж обсягу коштує десь 2 — 2½ карбованці — видання „Романи і повісті“ коштуватиме всього 50 копійок.

„Романи і повісті“ почне виходити з січня місяця. В першому числі вміщено буде відому повість Андрія Головка „Бур'ян“. В дальших числах міститимуться твори сучасних белетристів Хвильового, Панча, Слісаренка, Микитенка, Юрезанського і ін. Крім оригінальних творів сучасних українських письменників, виходитимуть у цій серії переклади чужоземних авторів.

Видання буде добре ілюстроване.

Річна передплата (12 книжок) виносить 5 карбованців.

Видавництва подають звіт письменникам про свою роботу

В будинку літератури ім. Блакитного на зборах письменників та осіб зв'язаних з видавничою діяльністю подали звіт про свою роботу в галузі видання художньої літератури два найбільших українських видавництва „Український Робітник“ та „Пролетарий“.

Видавництво „Український Робітник“ розгорнуло широку видавничу діяльність лінійю видання української літератури. В 1927 — 28 календарних роках видавництво дало 155 назв з них 145 українською мовою. Це становить 93,6% всіх назв, а що до кількості примірників видання, то мало не 100% (97%). Руською мовою видавництво дало лише 10 назв (6,4%) і то переважно українських письменників в руських перекладах.

Видавництво зазначає, що ринок дуже потребує української літератури і зокрема добре розходиться масова дешева бібліотека. В цьому господарському році видавництво намітило дати 150 арк. дешевої бібліотеки красного письменства, 25 арк. 2 та 3 копійчаної бібліотеки, 250 арк. дешевої літературної бібліотеки і крім того випускати нові серії: романи та повісті (за типом „Роман-газета“ в Москві) — 120 арк. і дешеву дитячу

бібліотеку — 100 арк. Видавництво значно збільшило тиражі своїх видань, щоб здешевити ціну і просунути їх до масового читача.

Що до видавництва „Пролетарий“, то докладач від нього наперед зазначив, що „Пролетарий“ цілком партійне видавництво — отже за планом воно може видавати не більше 25% художньої літератури. Інформуючи збори, докладач говорить досить впевнено, що література видання „Пролетария“ дуже високої якості ідеологічного й художнього боку.

Роботу Видавництва „Український Робітник“ всі промовці схвалювали і зазначали, що видавництву і далі треба держати курс на ознайомлення широких мас з українською літературою, але треба подбати, щоб у виданнях творів додержувалась робітнича, а не селянська тематика, бо видавництво головно обслуговує робітника.

Що ж до видавництва „Пролетарий“, то всі промовці, як один, говорили що завдання видавництва обслуговувати руську нацменшість на Україні. Але буває, що видаються паралельно твори руських письменників, що їх дають і московські видавництва.

Видавництво „Пролетарий“ зовсім не має у себе консультантів української літератури і через те її видають, як попало.

На думку тов. Пилипенка, „Пролетарий“ має бути українським видавництвом, що обслуговує руську нацменшість в УСРР. Отож видавництво повинно дати твори руських авторів близькі тематикою до українського життя, перекладаючи їх українською мовою. Так само слід знайомити руське населення з творами українських письменників, перекладаючи їх на руську мову, давати світову літературу українською мовою.

„УЖ“

„Робітнича газета Пролетар“ розпочинає видання нового журналу українською мовою — „УЖ“ (Універсальний журнал). „УЖ“ виходитиме що місяця книжками в 6—7 друкарських аркушів (96—112 стор.) з багатьма ілюстраціями.

„УЖ“ — журнал для масового читача, що має своєю метою дати читабельний, цікавий матеріал. Журнал міститиме повісті, оповідання, нарис, буде багато ілюстрований.

„УЖ“ — журнал, що має девіз: „немає на світі такої речі, що про неї не можна було б цікаво розповісти“.

Перше число вийшло наприкінці жовтня.

НОВІ КНИЖКИ

Видання Д. В. У.

КРАСНЕ ПИСЬМЕНСТВО

Борисов М. „Vive la Commune!“ Повість з епохи 1871 р. 1928. 77 стор. ц. 55 коп.

Загоруйко, П. — Дві сили. 1928, 15 стор. ц. 05 коп.

Загоруйко, П. — Ранок. 1928, 15 стор. ц. 05 коп.

Коцюбинський, М. — Інтермед. цо. Передова Я. Хоменка. 1928. 36 стор. ц. 10 коп.

Коцюбинський, М. — На камені. Передова А. Шамрая. 1928. 39 стор. ц. 10 коп.

Сосюра, В. — Коли зацвітуть акації. Поезії. 1928, 62 сор. Ціна 1 крб.

Турган, О. — Гарячої зими. 1928, 15 стор. ц. 05 коп.

Турган, О. — Потапове весілля. 1928, 15 стор. ц. 05 коп.

Гамсун, К. — Голод. Пан. Вікторія. 1928. 5000. 479 стор. ц. 2 крб. 25 коп.

Марко Вовчок, Твори т. I. Видання друге, 1928. 5000. 386 стор. ц. 1 крб. 65 коп. (Оправа 50 коп.).

Українські пропілеї. Котляревщина. 1928. 5000. 456 стор. ц. 2 карб. 30 к. (оправа 25 коп.).

Історія літератури

Горький, М. та Коцюбинський М. — Спомини, листи. Упорядкував І. Айзеншток. 1928. 5000. 60 стор., ц. 25 коп.

ДИТЯЧА ХУДОЖНЯ

Будяк, Ю. — Гриць Бешкетник. 1928. 5000. 14 стор. ц. 25 коп.

Грінченко, О. Б. — Під тихими вербами. Повість. Друге видання. 1928. 5000. 267 стор. ц. 1 крб. 25 коп.

Донченко, О. — Голубина почта. 1928. 10000. ц. 30 коп.

Дріт. Андрій. Заблукалі школярі. 1928, 10000, ц. 30 коп.

Мало Гектор — Безрідний. Видання скорочене для дітей молодшого віку. Переказав Олекса Діхтяр. Видання друге. 1928. 7000. 102 стор. ц. 40 коп.

НАШЕ ЛИСТУВАННЯ

Котишеві О., Кушнарєнкові М. Назарчукові, Шевцеві Дм. Всі ваші твори мають одну хибу: їх писали малописьменні люди. Отож, як би ви не намагалися створити щось гарне і нове — у вас немає знань, як саме це зробити. Не кажучи вже про незнання законів віршування, уміння скласти вірша правильно, вам заважає писати гарні вірші звичайна малописьменність. Один з вас (т. Котиш), пише: „Я багато часу тратю на те що пишу, але сам собі не вірю чи є в мене здатність до писання, чи нема“. А вірш у товариша такий:

Красна дівиця, красна дівиця моя.
Красна дівиця дівиця моя.
Вся в стрепенулась як тая жарптиця
Ясні очі горять як зоря.

або:

Не вжеж це погляд, без надійний
Не вжеж о станні це слова,
Нехайже лопне серце грійне,
На трое трісне голова.

Це у товариша така „любовна лірика“.

Тов. Кушнарєнко написав „п'єсу на п'ять дій“. Написано, сповіщає він нас, 196 сторінок під назвою „Бісталаний сирота Гаврило Бурда“ писано в ній „про жисть одного Пролітаря“. Нам думается, що товаришеві трохи зарано братися відразу за п'єси, та ще такі великі, як на п'ять дій. І, замість спитати поради, як саме писати п'єси, чи щось подібне, тов. Кушнарєнко питає: „а саме головне на яких вигодах ви приймаєте“. Так відразу заробити на своїй малописьменній вправі товаришеві безперечно не пощастить.

Це ж саме, бажання „заробити“, найбільше хвилює і тов. Назарчука. Він обіцяє, що коли йому заплатять за його вірші — людиність матиме „більшого поета, ніж був Шевченко“. Вірші ж його, доки що, нікуди не годяться. Зовсім слабенькі вірші:

Заведемо таку змичку
Проведемо дрота вірчку

Електрикою будим орати
Електрикою будим кувати.

Такі ж безпорадні вірші й у тов. Шевця.

Наша порада всім вам, товариші: беріться за звичайну, елементарну, початкову освіту. Без освіти, без глибоких знань вам ніколи не написати чогось справді гарного в визначного. Треба вчитись, вірші від вас не втечуть.

Костюкові Вас. Нові ваші вірші не кращі за попередні і не підносяться над середнім рівнем численних віршів поетів-початківців. Раз у-раз збиваючись з розміру ви пишете між іншим:

Пісні. Пісні. Ой, пісні вихрасті,
Далина. Первісткові квіти...

або, бажаючи дати образ змички міста з селом, пишете:

Брук цілує замурзані села.
Вірші не підуть.

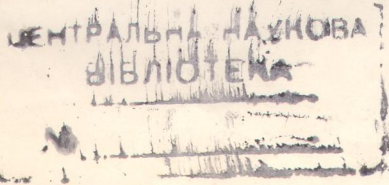
Гріневі Є. Співати про осінь — важка і невдячна справа. Співано про неї багато і гарно. У вас виходить досить блідо. Нецікаві у вас рими: „завива — ласка“, „пташки — квітки“. Кінчається він трохи аж комічно, хоч ви бажаєте досягти зовсім іншого результату.

Нічого не вдієш, так треба:
Весна,
Літо,
Осінь.
Зима
Така дійсність сумна.

Іншим віршам бракує техніки. Вірші не підуть.

Світайлові Вас. Вірші писані російською мовою в журналі „Плуг“ містити не можемо. Радимо надіслати до редакції російського журналу „Красное слово“.

Зінченкові М. „Воскрес із мертвих“ „Зірвалось“ — оповідання, Муравецькій вірші, Олійничукові П. Хортиця — не підє.

2 КАРБОВАНЦІ НА ЦІЛИЙ 1929 РІК КОШТУЄ

ЗОРЯ

Літературно-науковий та політично-громадський ілюстрований журнал

ЗОРЯ виходить вже 4-й рік регулярно що-місяця книжками в 32—48 сторінок.

ЗОРЯ друкує вірші, оповідання, статті на політично-громадські та літературні і наукові теми, друкує обширну хроніку культурн. життя СРСР і інших країн, повідомляє про найнов. здобутки науки й техніки.

ЗОРЯ має своїх постійних співробітників по всіх важніших містах України, а також на Західн. Україні, в Чехії, в Сполуч. Штатах Америки і в Канаді.

ЗОРЯ освітлює життя українськ. працюючого люду не тільки на Радянській Україні, але й поза її межами.

ТІЛЬКИ 20 коп. на 1 міс. (окрем. №) **КОШТУЄ**
1 карб. на півроку
2 карб. на цілий 1929 рік **ЗОРЯ**

Присилайте негайно передплату на таку адресу: Дніпропетровське, проспект Карла Маркса, № 106, контора редакції „ЗОРЯ“

Комсомольські та літературні організації, літературні та мистецькі студії, культосвітні установи, клуби, вузи, школи, читальні—всі повинні передплачувати щомісячний ілюстрований, літературно-мистецький та громадсько-політичний журнал-місячник

МОЛОДНЯК

Орган ЦК ЛКСМУ. За редакцією: Ф. Голуба, П. Лакизи, О. Курганова, Т. Масенка, Усенка Пав. (відп. редактор)

ОСНОВНІ РОЗДІЛИ ЖУРНАЛУ:

1. Літературно-художній (оповідання, розділи з романів, повісті, п'єси, нариси, етюди, переклади із зразкових новин чужоземної літератури, вірші, поеми). 2. Літературно-критичний (статті, розвідки, літературні портрети). 3. Розділ літнавчання. 4. Суспільно-політичний (статті, нариси, огляди). 5. Сатира й гумор (фейлетони на літературні теми, пародії, шаржі, літусмішки). 6. Побутовий (статті, нариси, листи з периферії). 7. Хроніка (літературно-мистецька, закордонна, столична, провінційальна). 8. Бібліографія та ін.

НАШІ СПІВРОБІТНИКИ:

Багмут І., Білокриницький С., Бойко І., Брянів-Ровинський, Влизько О., Вухмалю Ю., Гончаренко Ів., Голода Петро, Гордієнко Дм., Гримайло Я., Даніман Б., Десняк В., Дієв Марко (Запоріжжя), Донченко Олесь, Дубовик М. (м. Дніпропетровське), Дужин М., Заліський П., Зарва І., Затонський В., Ключчя Ан., Коваленко Б. (Київ), Косарик-Коваленко Дм., Ковтун, Кожушний Марко, Конторин О., Корнійчук О., Коряк В., Кузьмич В., Кундзіч Олексій, Кулик Ів., Ладен О., Лакиза П., Лимар В., Ліберман Д. (Стара Бухара), Масенко Терень, Момот Ів., Новиков Г. (Кривий Ріг), Новицький М., Овчаров Г., Озерний Т., Палівець Ів. (Кремінчук), Первомайський Леонід, Радченко П., Рудерман М. (Москва), Сідоров Л., Скрипник Л. (Сталіне), Скрипник М., Смілянський Л., Таран Ф., Теодор Орісіо, Толкачов З. (Азербайджан), Усенко Пав., Фурер В., Шевченко Ів., Шермет М., Шудьга-Шудьженко М., Хвиля Андр., Худяк В. (Донбас), Філіпов, Фомин Євген (Херсон), Юринцев В.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ: на 1 рік—4 карб., 6 міс.—2 карб., 3 міс.—1 карб. 10 коп., 1 міс.—40 коп.
Ціна окремого номера (в роздр. продажу)—50 коп.

„МОЛОДНЯК“ виходить на початку місяця (1—5 числа) на 7—9 друкованих аркушів (112—144 ст.)
Журнал продають у всіх залізничних кіосках Контрагентства Друку на Україні!

Передплату надсилайте на адресу: м. Харків, Пушкінська вул., 24 (поштова скринька 300)
Видавництво „Радянське Село“, журнал „Молодняк“